

Tentamina semioticae exhibentia methodum I. Cognoscendi morbes in genere, II. caute dijudicandi urinas in morbis, et III. crises. Pars I[-II] / [Christian Ludwig Moegling].

Contributors

Moegling, Christian Ludwig, 1715-1762.

Publication/Creation

Tübingen : Bauhof & Franck, 1747.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/h2ss68df>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

CHRISTIANI LUDOVICI
MOEGLINGII, D.
MED. PROF. EXTR. PHYSICI ORD. ACA. LUG.
& BON. MEMBRI.

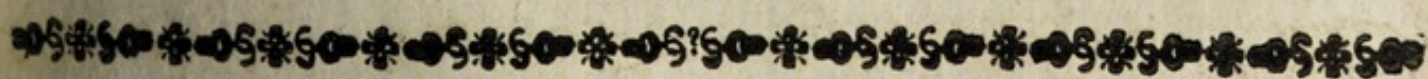
TENTAMINA
SEMIOTICÆ
EXHIBENTIA
METHODUM

I.
COGNOSCENDI MORBOS
IN GENERE,

II.
CAUTE DIJUDICANDI URI-
NAS IN MORBIS,

ET III.
CRISES.

Pars I.

TUBINGÆ,

Literis BAUHOFII atque FRANCKII, 1747.

CHRISTIANI MEDICINICI
ACADEMIAE
IN URBE
ROMANA

ANATOMIA
SEMIOTICA
EXHIBENTIA
METHODUM

LOGICAM
IN GENERE
ET
SPECIE
JUDICANDI
VARIAS IN MORBIS

ET
CHRISTUS
Pars I

AD
PUB. W. G. N.
LUDWIG
1777

PER - ILLUSTRIBUS
AC
GENEROSISSIMIS,
SERENISSIMI atque *POTENTISSIMI*
DOMINI
DUCIS WIRTEMBERGIÆ
ET TECCIÆ
MINISTRIS STATUS INTIMIS ;

VIRIS

STEMMATIS, NOMINIS, MERITORUM-
QUE GLORIA FULGENTISSIMIS

DOMINO
HENRICO RHEINHARDO
LIBERO BARONI

DE ROEDER
DE SCHWENDE,
BURGGRAVIO ; SUPREM. EQ. PRÆF.
HÆREDITARIO. RELIQUA.

DOMINO
JOH. EBERHARDO
FRIDERICO
LIBERO BARONI
DE WALLBRUNN,
AD COMITIA IMPERII LEGATO SPLEN
DIDISSIMO. RELIQUA.

DOMINO
FRIDERICO AUGUSTO
LIBERO BARONI
DE HARTENBERG,
RERUM CAMERALIUM PRÆSIDI
RELIQUA.

DOMINO
FERDIN. RHEINHARDO
LIBERO BARONI
DE WALLBRUNN,
SUPREM. AUL. DUC. MARESCHALLO. RELIQUA.

NEC NON
VIRIS ILLUSTRIBUS atque
EXCELLENTISSIMIS

DOMINO
GEORG. BERNHARDO
BILFINGERO,

DUCALIS CONSISTORII PRÆSIDI.
RELIQUA.

DOMINO
PHILIP. EBERHARDO
ZECHIO,

AD COMITIA STATUUM CIRCULI SUE-
VICI LEGATO.

DOMINO
JOHAN. EBERHARDO
GEORGI,

RATIONUM PUBLICARUM ET RERUM
MINERALIUM PRÆSIDI.

DOMINO
CHRISTOPH. HENRICO
KORNIO,
CONSILII ECCLESIASTICI REDITUUM
DIRECTORI.

REIPUBLICÆ LYCURGIS,
MUSARUM MÆCENATIBUS,
DOMINIS SUIS PER QUAM
GRATIOSIS,

SPECIMEN HOCCE LUCUBRATIONUM IN TESSE-
RAM PIETATIS
SUBMISSIMO AFFECTU OFFERT

Devotissimus Cultor
CHR. LUD. MOEGLING.

PROOEMIUM.

Idem illud notissimum : Omnia probanda , & bonum tantum modo retinendum esse , ad Semioticam quoque optimo maximo jure applicari posse firmissime persuasi sumus : Igitur dum præsentia hæc Semioticæ

Tentamina in lucem publicam prodire patimur, monendum hac vice haud abs re ducimus , nos potius rerum fundamenta , quam lepores , & lumina sequi , nec delectare velle , nec oratorem , sed Medicum agere nobis proposuisse. Mentem igitur à studio partium remotam , & superiorem , insimulque attentam nobis expetimus : Cumque hic demum ultimus & summus scopus sit , ut ingenia formentur , tyrones ad lectum ægrotorum invitentur , & ad praxin solidam sensim sensimque præparentur ; satis fecisse nobis putamus , si vel nostrum , vel tyronum exercitaverimus ingenia. Cæterum plura & in posterum cum publico , annuente Deo , communiabimus.

De Methodo cognoscendi morbos in genere.

Diagnosin & Prognosin morborum solidam Medicum ab ignaro Medicaastro distinguere, extra omnem dubii aleam positum est; Equidem genuini Medici nomen is mereri non videtur, qui vix audito morbo, vel non penitus inspecta natura & constitutione ægri, vel morbi indole, incremento, progressu, causis, Phœnomenis, aliisque necessariis ad præscribenda properat remedia. Is autem bene demum curat, qui benè cognoscit. Quantum vero requiratur ad genium morbi intimius explorandum, omnes ii demum sciunt, qui diu jam in ea desudarunt doctrina: Hunc equidem in finem signa omnia, sive illa Pathognomonica & Essentialia sint, sive accidentalia, æque ac Symptomata solícite, non divisim solum, sed & conjunctim Medici observare debent. Signa itaque generalia diagnostica dicuntur ea, quæ morbi præsentis causam, Symptomata, & locum affectum manifestant, eundemque ab aliis discernunt; Prognostica verosunt illa signa, quæ futurorum notitiam adferunt, ex quibus in omni morbo certum fere præsagium de eventu formari potest. Cognoscitur autem morbus ex læsione functionis ad vitam & sanitatem requisitæ. Medicus igitur accuratam talem morbi cognitionem duplici acquirit modo, primo quidem ex relatione de morbo facta, secundo ex ipsa visitatione & inspectione ægroti. Priorem Medici frequenter incertam declarant, ob relationem à rudibus hominibus factam; Hanc vero non solum frequenter, sed omni tempore, juxta *αμφίβειαν* Medicam declaramus incertam: Equidem signa & symptomata, quæ in sensus incurrunt, misere ut plurimum confundunt, vel in relatione plane necessa-
ria

ria omittunt. Dum enim tales dantur morbi, qui valde inter se conveniunt, & adeo similibus incedunt symptomatibus, ut differentia eorum specialis æque ac indoles genuina ab arte peritis, iisque subacto iudicio præditis vix attendi possit, satis superque patet de statu morbi tales nullo modo exactam relationem subministrare posse. Tutior autem est posterior modus acquirendi cognitionem accuratam morbi per ipsam visitationem & inspectionem ægroti. Necessaria equidem hæc applicatio ad lectum est, ut Medicus juxta Hippocratis effatum, quid factum fuerit, quidve præcefferit, eruere, præsens agnoscere, futurum prædicere queat; Medici exinde oritur officium, ex ratione prævidere effectum, effectum vero per experientiam observare, atque tandem inde causam confirmare. Talia itaque media ad propositum finem assequendum sollicitè erui debent, per quæ signa Medico innotescunt, sunt vero quintuplicia. 1.) Visus: Optime nimirum visus distinguit non solum habitum totius corporis, & cutis colorem, sed & specialissime sudoris, urinæ, sputi, muci, alvi excrementorum colorem & consistentiam, imo diversa alia quæ vel morbi solutionem, vel funestum illius exitum prædicere queunt. 2.) Auditus; Hoc quippe medio causas, ab ægris relatas, imo querelas percipit, dolorum pariter sedem & indolem, an fixus? an vagus? an terebrans? an gravis? an lacerans? an lenis, lentus, subitus, obtusus, parvus, magnus, mediocris, multus, nimius, palpitans, ossifragus, pertinax, profundus, pulsans, strangulans, urens &c. An porro animi adsit quies? An vero perturbatio? An spes? an desperatio? 3.) Gustus; Duplex quippe officium linguæ est. 1. gustus; Lingua enim hoc vel illud explorare potest. 2. loquela; Hac nimirum in statum morbi sollicitè inquit Medicus. An v. gr. appetat æger? nec ne? Quænam

sentiat & senserit incommoda durante morbo ? Et quamdiu ? An sint tolerabilia ? An intolerabilia ? An causas allegare possit ? & quasnam præcise ? 4.) Olfactus ; Dignoscit sudorem & transpirationem olfactus ; An boni vel mali quid importent ? nec ne ? 5.) Tactus ; Multiplices pulsuum differentias, mutationes ataxias patefacit : Judicat non minus de humido, sicco, frigido & calido ; de situ partium præternaturali, de duritie, & lævitate. Dum igitur Medicus ægrotum visitat, interrogare incipit, aut ægrum ipsum, (siquidem ob morbi conditionem respondere poterit) aut adstantes, quo modo malum, de quo queritur æger, sese declaret ? In quam corporis parte fixam habeat sedem dolor, quem adeo vividè sentit ? An hæreat in capite, pectore, abdomine, superioribus aut inferioribus extremitatibus ? An ex parte corporis nobiliore ad ignobiliorem ? An vero ex ignobiliore ad nobiliorem retrocesserit dolor ? An in nobiliore & ignobiliore simul hæreat ? An causa cognita sit, nec ne ? Qua ætate ? Quibus viribus ? Quo Temperamento ? Quo vitæ gaudeat regimine ? Quibus intentus sit occupationibus ? Quibus subjectus sit incommodis ? Quænam præcesserint morbum præsentem ? An non causa morbi deduci queat ab aëre insalubri, aut à contagioso ? An à quodam excessu ? An ab hæreditaria dispositione ? An ab alimentis dispeptis & dischymis, aut à fortioribus & nimis succulentis ? An ab immoderato usu Veneris, Vini, & potuum spirituosorum ? An à venenis, vel à rebus veneni vim habentibus ? Si literatus, an à nimis lucubrationibus ? An à nimio & immodico exercitio, laboribus & defatigationibus excedentibus ? An ab ira aut ab affectu nimio ? An à tristitia nimia ? An à vita molli & sedentaria ? An à nimio somno aut intempestivo ? Hisce præmissis tempus, quo morbus inchoavit, inquire debet, & modus invasionis, quos fecerit

cerit progressus? Quænam supervenerint accidentia? Quænam remedia fuerint usurpata? Quemnam effectum exinde observaverint? Postea ægri statum præsentem, vires, aut infirmitatem, conditionem pulsus, qualitatem & quantitatem urinæ, nec non sudoris investigat, & si V. S. administrata fuit, solícite qualitatem, colorem & consistentiam, examinat; Insimulque inquirít, an alvus sit libera? An vomitorium propinatum antea fuerit? An purgatio præcesserit? An diarrhœam, aut dysenteriam expertus sit? Quod attinet caput, considerare debet præsentem illius statum, in infantibus vero, an non per casum, vel per ictum, vel alio modo sit læsum? Quæ omnia sæpius inducunt abscessus aliaque periculosa mala. In morbis omnium ætatum observat; An non congestiones, inflammationes cerebri, raptus ad caput, deliria, somnolentiæ, insomnia, conjungantur? An oculi non rubeant, nimis scintillent, aut langueant, imo nimis obscuri, aut tensi appareant, aut lucem fugiant, involuntariè lacrymas effundant, distorqueantur? An venulæ flavæ, lividæ aut nigræ conspiciantur? An oculi instabiles, aut eminentes, aut cavi, aut squalientes, aut fixi? An alter altro minor sit? An oculi semi clausi? aut an illibatis oculis abolitio visus adsit? An auditus organum læsum sit? An aures sint lividæ, nigræ, contractæ aut frigidæ? Porro an facies inflammata? an pallido, purpureo, croceo, livido, vel plumbeo gaudeat colore? An turgiditas & inflatio faciei? An maculæ latæ, fuscæ, vel nigræ? An torvitas faciei? an frontis contractio? an frigidus frontis sudor? An vero uno eodemque tempore oculi cavi, nasus acutus, labia vel resoluta, vel distorta, vel contracta, vel trementia? An aures frigidæ & contractæ, cutis faciei dura, color pallidus aut niger, livescentes quoque palpebræ? quæ præsentem faciem sic dictam Hippocraticam

cam declarant. Ratione vocis & loquelæ observare debet Medicus, An clara? An rauca? An clangosa? An nulla? Quoad linguam An amurca obsita? An subalba, aut nigricans, aut dura, aut sicca, aut aspera existat? An non amarities in ore, aut viscositas? Pectus singularem plane meretur considerationem & debitam attentionem; Interdum violentæ puncturæ in dorso, & in lateribus, siccitas cum extinctione vocis: Variæ porro asthmatis commotiones; Dolores acuti, aut gravativi, nec non suffocationes, oppressiones, & difficultates respirationis sentiuntur: Mox enim respiratio est vel frequens, vel rara, mox vel magna vel parva, mox difficilis, mox inæqualis, mox sonora, mox erecta, mox sublimis, mox vel calida, vel frigida; contra distinguitur igitur naturali respirationi, quæ sine ullo sit impedimento: Post dolores acutos, aut gravativos, nec non oppressiones, inflammatio pectoris frequenter sequitur, hanc excipiunt sanguinis ejectiones, sibilus, collectiones, fluctuationes, abscessus, ulcera. Porro considerat consistentiam, nec non colorem & quantitatem sputi, præprimis in morbis pulmonum: Ulterius sollicitè observat palpitationes, & motus cordis quoscunque, nec non languores, debilitates, Syncopes, & alienationem mentis, quæ omnia in lentis febribus, sudoribus, urinæ profluviiis, & variis aliis accidunt morbis. Stomachus, dum diversimode afficitur, Medicæ considerationis objectum existit; quippe modo onustus est differentibus humoribus, imo & alimentis, quæ inflationes, cruditates, acrimoniam, flatu, ructu, nauseam, vomitus, colicas, diarrhœas producant: Modo infirmus est, quamquam præcise alimentis non sit obrutus; Modo singultus, convulsiones, aliaque oriuntur: Ope autem tactus explorat, an non inflatio, durities, aut Scirrhus vel in Hepate, Liene, pancreate, intestinis, vel mesen-

mesenterio? Tangit quoque ventrem, an non tensio dolorifica seu inflammatoria, vel effusio aquæ, quæ vel nascentem vel formatum jam declarent Hydropem? Illo in casu, ubi metus adest morbo laborare uterum, & certus tamen est Medicus foeminam foetum in utero non gestare, causas tum & consequentias anomaliae hujus distinguere debet; v. gr. suppressiones mensium, ejectiones, inflationes, inflammationes, obstructions, Scirrhus, & indurationes scirrhosas, fluores albos, deperditiones sanguinis, ulcera, & fluores purulentos, in quo statu fere semper motus irregulares, convulsiones, & deliquia sentiuntur. In examine functionum renum intentus est ad explorandum, an non dolor nephriticus, calculi, inflammatio, sanguinis mictio, & abscessus adsint? Vesicam quod attinet, illa inflari, dilatari, & inflammari potest: imo sabulum & calculum in se continere, sic ut exinde frequenter urinæ suppressiones, sanguineæ & viscosæ urinæ, excoriationes, fungi, ulcera &c. oriantur. Ratione habitus totius corporis examinat, an æqualiter caleseat, ac mollis sit? An mox calefiat, mox frigescat? An caput, pedes & manus frigidae, calentibus interim solum abdomine & lateribus? An digiti & ungues livecant cum corporis gravitate? An externa algeant; interna vero urantur? An frigus cum madore corporis totius in acutis? An foetor ex corpore cadaverosus? An pulsatio in præcordiis, cum lingua arida? An tumores præcordiorum dolorifici? An in Hypochondriis tensio dolorifica? An pulsus? An si acuti morbi, Hypochondria in initio doleant aut tumeant? An si acuti pariter morbi sint, abdomen intumescat? An in viris scrotum sit pendulum & virga flaccida? Quoad cutim observat caput, pectus, dorsum, abdomen, extremitates superiores & inferiores, an color sit naturalis? aut nimis ruber, aut flavus, aut

aut citrinus, aut niger, aut lividus? An maculis vari coloris obsita sit cutis? An impetigo, pustulæ, carbunculi, bubones & alia appareant? Ratione Toni, an adausus? an imminutus? Si acuta adsit febris, an horrores in principio frequentes, an aliis morbis jungantur? An rigor sit periodicus? an criticus? an symptomaticus? Denique inquiret Medicus, an non hernias æger celet, imo excrescentias carnosas, & alia mala, quæ alias non facile deteguntur. Postquam igitur sufficienter instructus est, convenientia demum præscribit remedia.

De Methodo cautè dijudicandi Urinas in Morbis.

URinam quam maxime ad cognoscendam diversam sanguinis naturam, imo & ad evolutionem exactam characteris plurimorum morborum contribuere Medici statuunt; Non inepte equidem hæc dicuntur; interim attentione & cautione nihilominus opus est, namque signa nec satis tuta, nec sufficientia semper sunt, urina enim quoties jam decepit, & adhuc decipere potest? Igitur Theoria cum experientia debet congruere, signa quoque omnia solícite observanda sunt: Inquirere adeoque debemus primo in naturam, inque principia, quibus urina constat; Secundo in qualitates, quibus in statu naturali non solum gaudet sed & præternaturali; Urina autem ceu excrementum consideratur, igitur hoc ipsum tanquam inutile, quod dies noctesque ex corpore eliminatur. Docet Analysis chymica urinæ, variam illi in esse proportionem solidi & fluidi, imo diversorum elementorum urinam constituentium. I. Aquosa materia ex liquidis & potulentis, quæ quotidie ingeruntur, prodit & generatur, serosa verò hanc ob causam audit, quia solutis sca-

tet salibus, continet igitur urina magnam partium aquearum copiam. 2. Innotescunt sapidae i. e. salinae partes, tam ex analysi chymica, quam ex sapore maxime Salino muriatico & tactu, nec non ex alimentis quotidie ingerendis, inprimis Salinis; Partes terrestres sese produnt, quando è capite mortuo à destillatione elicitur Salina pars aquosa; est vero portio terrestris vel tenuis valde vel crassior ac fixior. Sulphureae demonstrantur ex analysi chymica, quippe ejus oleum foetidum producitur, 2. ex calore & odore, namque hi combinatione Sulphuris & Salis prodeunt. 3. ex alimentis quotidie ingerendis, Sulphureis abundantibus particulis; elicit autem hæc ipsa analysis multum quoque sulphuris aut olei. De his vero principiis adæquate Cel. Boerhave Chym. Part. II. p. 305, salva, ait, sanitate nunquam Sales alcalinos generare humanam naturam colligo, sed falsos neutros, idque etiam observavi in urina hominum, qui fervido æstu morbisque inflammatoriis laborabant, ubi vires vitæ auctæ lotium flammeum, foetidum, acre, paucum reddebant, talium enim ipsorum urina recensitis statim modis explorata, nullum signum alcali dabat. Quicquid sit, certum sumus, nihil salis alcalini nativi in urina hæerere. Ergo neque in ullo humore corporis humani, quia urina sales tenet magis, quam ullus alius humor; Tum quia sales urinæ magis sunt acres, alcaliscentes, citius fere alcalini reddendi, quam alterius humoris in toto corpore. Falluntur ergo artifices, qui altum clamant sales alcalinos, oleosos volatiles, naturales esse homini; Error, quem chymia minus prudenter exculta introduxit in Medicinam, quem sana chymia unice iterum corrigit. Foetor ergo urinæ sanæ individuus oleo attenuato putrido hinc & volatili, non sali volatili alcalino debetur, sapor amarus, ingratus, falsus, sali lotii composito & oleo simul debetur,

tur, tum salis marino, qui plerumque adest. Haftenus Boerhave. Cum certitudine igitur statui potest, urinam nihil aliud esse, quam mixturam diversarum partium in qua aqueæ particulæ præ salinis, sulphureis, & terrestribus abundant; Experientia autem confirmat, per evaporationem æqualem circiter copiam harum partium elici posse. In Visceribus igitur sanguificationi & depurationi dicatis primaria est officina generationis urinæ, hæcque in substantia vasculoso-tubulosa renum colatur, & in vesica postea collecta ad tempus excretionis asservatur; Modus autem quo urina sanguinis generatur hic est: Potulentæ aqueæ particulæ primum massæ sanguineæ admiscentur, cum vero heterogeneæ & impuræ particulæ ad nutritionem ineptæ ceu inutiles considerentur, ope circulationis & diversorum motuum, variarum digestionum, tandem puriores ab impuris separantur, hæque in renibus colantur. Non solum autem hoc, sed & alio modo urina quoque elaboratur, partim dum tenuior portio liquidorum in oscula venarum in primis viis instillatur, partim dum copiosæ humiditates in cavo abdominis existentes per papillarem Vesicæ tunicam transeunt, & in Vesica colliguntur, id quod satis solidè explicavit Clar. D. D. Krazenstein in tract. de Diabete. De hoc vero modo jam olim locutus est Cel. Willisius in tract. de urinis. Cum maxima morborum pars vel connectatur, vel consentiat cum tota massa sanguinea, ex hac vero liquor hic derivetur, Medici exinde statuerunt eundem non solum sanguinis, sed & feri, saliumque in Lympha contentorum, imo primæ digestionis vitia manifestare. Hæc vero plane cum grano salis assumenda sunt, aliqua etenim cum verisimilitudine liquor hic modo dicta vitia prodere potest, plura tamen adhuc requiruntur; Minime enim hic ipse liquor omnia ea, solitarie patefacere potest: Ineptè igitur

igitur impudentes Medicaſtri ex ſolo hocce liquore omnia illa vitia , imo & morbos, nullam plane cum ſanguine connexionem habentes , vaticinantur ; v.gr. ætates , in- gravidationes , luxationes , fracturas , corroſiones , cau- ſas internas &c. quæ tamen omnia auri ſacra fames in- troduxit ; Abuſus autem peſſimus rei in ſe utiliſſimæ non tollit uſum , adeoque urina ſemper in morbis inſpici de- bet , aptè nimirum Cel. Boerhave in El. Chy. P. II. Medi- cus, ait, de exploratæ urinæ indiciis quam plurima ad- diſcere poteſt. Dum olei, ſalisque mutationem hinc co- gnoſcit, & intelligit calculum verum naſci poſſe de lotio hominis ſaniſſimi ſola quiete, etiam dum putreſcit urina & alcaleſcit. Cautelæ jam in urinæ inſpectione obſervan- dæ, ſunt variæ, partim ratione modi excretionis & ob- ſervationis, partim ratione ægri in ſe , partim ratione temporis excretionis, partim denique ratione ipſius mu- tatæ obſervationis & loci, in quo urina inſpicitur & ju- dicatur. Quod igitur attinet ægrum, Medicus inquirere debet, cujus ſexuſ ſit æger, priuſquam de urina fert ju- dicio : Etenim urina viri vel tinctior & coloratior cum pauco vel nullo ſedimento, ſcœminarum è contra urina aquoſior & pallidior eſt, cum copioſo ſedimento ; tamen ratione temperamentorum, ætatum, morborum, diffe- runt & variant , licet enim , uti modo dictum , urina ſcœminarum colore virili cedat, imo pallida ſæpe ſit cum copioſo ſedimento, hoc ipſum tamen exceptionem pati- tur, namque ſæpiſſimè ſcœmina androgenis ſeu cholericæ conſtitutionis urinam offert, quæ colore viri Phlegmati- ci urinam ſuperat ; Si cognitus ſexuſ , & ſi ſcœmina ſit, quærere debet Medicuſ , an menſes fluant ? an ſit gravi- da ? An puerpera ? an fluore albo laboret ? ſi vir, an hæ- morrhoidibus ? an vero aliis excretionibus ſit ſubjectuſ ? An hæ excretiones rite ſuccedant, nec ne ? Ratione ætatis

quærat Medicus, an sit vel puer vel Juvenis, vel vir, vel senex : Etenim Juvenum urina, vividorum sanguineorum & cholericoꝝ coloratioꝝ est, sedimentum exhibet, & concretiones, quæ in urina infantum minime deprehenduntur, uti nec in senum urina, quæ regulariter fluidior sine sedimento, ex albo nigra est : Quis autem est, qui non facile perspiciat, à varia Temperamentorum mixtura mirificè quoque urinam quoad consistentiam, quantitatem, colores & sedimenta variare. Uti sanorum urina à rebus naturalibus, ita & à non naturalibus mutationem sustinet, & quidem 1.) ab aëre ; urinæ nimirum tenuiores magis coloratæ, sed pauciori sedimento præditæ in calidioribus potius regionibus emittuntur, quam quidem in frigidioribus, differt autem hoc ipsum pro varia subjectoꝝ dispositione, prout renum major vel relaxatio vel constrictio, imo prout major vel minor motus 2.) à cibo & potu ; inquirendum scilicet quo cibo & potu utatur, ut judicari queat an ex se qualitates urinæ ? An ex cibo & potu ? ex hisce color, odor & sedimentum maxime mutantur, prolixè de hisce egerunt Galenus in Comment. II. ad prognost. Hipp. & alii quoque. Idem valet de medicamentis, quæ pariter colorem, odorem, & sedimentum bene alterare queunt. 3.) à motu & quiete, quippe non levem urinæ mutationem inferre possunt motus & quies, interim magis turbida & crassa fit sub exercitatione, teste experientia, quam sub quiete, 4.) ab animi Pathematibus, namque notabilem animi pathemata produciunt alterationem in urina, mox enim vel rutilare vel albescere potest, prout affectus animi sese habet ; 5.) à metu & tristitia, hæc enim urinam reddunt tenuem, crudam, decolorem, cum paucò sedimento, idque ideo, quia motus in corpore imminuunt, sicque negotium digestionis & nutritionis impediunt : 6.) à somno & vigiliis ;

liis ; Etenim nimius somnus crassiores largamque , vigiliæ vero nimia paucam, tenuem , pellucidam , imo pro diversis circumstantiis rubicundam quoque efficiunt urinam. 7.) ab excretis & retentis , hæc enim insignem urinæ inferunt alterationem, inprimis in scæminis obstructionibus mensium laborantibus , & aliis ejusmodi morbis. Una largior excretio alteram imminuit , exemplo res fiet clarior : Sub diarrhoëa larga , vel sub nimio sudore , urina pauca in copia emittitur , & vice versa : Urologi aliam dicunt urinam ipsius ventriculi , quæ post cibum & potum mox redditur , aquosa & tenuis est , de qua jam supra dictum fuit , aliam ipsius sanguinis , quæ post secundam & tertiam coctionem , aut matutino tempore , saturati coloris & mediæ consistentiæ excernitur , hanc ad inspiciendum & dijudicandum magis aptam censent , idque non sine ratione. Circa omnem jam urinæ inspectionem & dijudicationem tempus decubitus inquiri debet , si urina fuerit ægri , an scilicet aliquot jam dies decumbat , levitatem enim vel gravitatem morbi melius exinde poterit colligere ; Et cum ad criticum & Symptomaticum in morbis maxime respicere debeat Medicus , eodem tempore observare poterit , an symptomaticè ? an criticè excreta fuerit urina ? Tempus quoque anni considerationem meretur , quo excernitur & offertur : Urinæ nimirum autumnales & hyemales regulariter pallidiores , æstivales vero coloratiores observantur : Porro inquirere debet , an eodem , quo offertur die urina collecta sit ? an matutino tempore vel alio sit excreta ? An urina omnis , quæ una vice emittitur , sit excepta ? An una vice emissa sit , nec ne ? Simul itaque urina tota excipi , simulque dijudicari debet , num excepta sit vasculo ? ab aëre enim turbatur. Ante dijudicationem igitur ad moderatum calorem redigi debet. Ut autem eo commodius

& melius sedimentum, colores, aliaque in urina conspici queant, sequentia requiruntur: Non adeo obscurus locus, nec nimis à sole illustratus, vasculum pariter quod urinam continet, clarum. Denique incumbit Medico, ut solícite inquirat, si ægri fuerit urina, an v. gr. foemina sit? & in tali casu, an gravida, nec ne? an puerpera? an lochia rite succedant? Porro an menses fluant, nec ne? qua diæta? quibus usus sit remediis? & quæ sunt alia, quæ Medicus pro necessitate circumstantiarum quærere poterit. A cautelis in urinæ inspectione observandis jam ad iudicium de consistentia & substantia urinæ accedimus. Urina in naturalem & in præternaturalem generatim dividitur: Naturalis seu sanæ urinæ requisita hæc sunt: 1.) ponderosior sit aqua, interim 2.) naturalem aquæ communis habeat fluiditatem. 3.) odor nec gravis, nec bonus. 4.) Calor vero in emissionem urinæ temperatus sit, ut vix sentiri queat, nisi eo in casu, ubi in ductibus vitiosa est affectio. Probe jam observandum notabilem esse differentiam inter urinas Zythopotarum & inter urinas Oenopotarum: Color flavo-citrinus ordinarie in urina observatur, variat tamen sic ut aurantium colorem, imo alium quoque exhibeat. Hæc autem coloris citrini diversitas nihil concludit ad alterationem Sanitatis. Dantur autem è contra tenues urinæ pondere leves, ad instar aquæ pellucidæ, plus minus turbidæ, quæ oriuntur vel à læsa digestionem vel sanguificationem & copia cruditatum, vel notant defectum vel nimiam partium Salinarum & Sulphurearum resolutionem, defectus vero oritur, vel ab obstructione viscerum, vel viarum, per quas urinæ emittuntur, scilicet à causa solida, sabulo, calculo renum vel ureterum, vel à nimia resolutione humorum v. gr. in diabete, febribus, abusu diureticorum vel post superatas febres exanthematicas, acutas, dysenteriam, vel à copia

copia seu uti in Phlegmaticis, fluore albo laborantibus, chloroticis, immo interdum in Hypochondriacis aut Hysteriis, & iis qui paulo ante partum ediderunt; Urinæ porro tenues & aquosæ in Nephriticis imminentem præfagiunt paroxysmum, transcolatur enim serositas per vias urinarias remanente sabulosa materia, valde nimirum constricta sunt vasa renalia; tenues & pellucidæ quoque apparent urinæ, eo in casu ubi à caustico veneno, vel à vermibus intestina vellicantur & convulsiones producuntur. Quamdiu urinæ tenues in morbis acutis & malignis, tamdiu nulla crisis & evacuatio sperari potest, sive jam copiosius profluant urinæ, sive debita quantitate, jure tamen meritoque pessimum habetur signum, præcipue in morbis ad dijudicationem seu crisin tendentibus; Etenim coctionis morbificæ materiæ denotat impedimenta, adeoque impuritates per viam hanc solennem ex sanguine eliminari nequeunt. Hinc & cel. Bagliv. in prax. Med. urinas tenues semper in auctis suspectas declarat. Pessima adeoque in febribus hisce augmenta sunt, quippe tenues & aquosæ urinæ in inflammationibus uteri, Ventriculi, pulmonum &c. apparent, immo in deliriis & phrenitide: Inde Hipp. aph. 75. Sect. IV. quibus, ait, pellucidæ & albæ funduntur urinæ, calamitosæ; maxime autem in phreneticis tales apparent. Idem Hipp. Coc. 581. febris, inquit ardente, cum alto stupore (quem catochum dicunt) detentis, ex albida urina pessima est. Pessimam porro viscerum constitutionem, nervorumque teneritudinem tales indicant, insequuntur enim interdum, vertigo, melancholia, cardialgia, convulsiones, epilepsiæ, quæ si diutius durent, accedente virium debilitate, mortem producunt. Hipp. hinc Coac. 599. Urinæ, inquit, præter consuetudinem tenues & crudæ absque repletionem, in morbo comitiali, obnoxiiis,

C morbi

morbi insultum denunciant, idque præcipuè, si in summum, aut Cervicem, aut dorsum dolor aut convulsio incidat, aut torpor totum corpus occupet. Primario igitur malignos & acutos morbos concernit notum illud effatum: Pulsus bonus, urina bona, & æger moritur: Non nunquam enim cum ingenti symptomatum graviorum periculo pellucida limpidaque manet, mixtura sanguinis plenariè turbata, ita quidem, ut materia morbigica ex corpore eliminari nequeat: Hinc talis urinæ toties quoties jam ut vates cecinit de imminente delirio, phrenitide, convulsionibus. Urinæ tandem tenues, vi observationum, gangrænam producunt, quæ gangræna ab acri sero diutius in corpore detento, oritur. Dijudicari porro urina debet ex copia. In sanis etenim paulo minor copia urinæ naturalis esse debet, liquidis quotidie ingestis, idque hanc præprimis ob causam, quia hæc liquida non ea iterum excernuntur in copia, qua quidem fuerunt assumpta, quædam enim pars corpori accedit, reliqua autem tam per sudorem & perspirationem, quam per excrementa alvi, sputum, mucum & urinam eliminatur ex corpore, & nisi accedat larga diffusio halituosa per cutim, vel augeatur copia per illius defectum, tres partes assumptorum liquidorum in circa excernuntur, remanente quarta in corpore. Debita & naturalis copia respectu assumptorum, naturales digestiones, mutationes humorum, adeoque laudabilem viscerum constitutionem innuit: hæc urina vero vel in excessu vel defectu peccare potest. Pauca urina à cibis siccis, temperamento calido & sicco, ptyalismo, paucopotu, diarrhœa, motu & exercitiis validis, sudoribus, obstructione vasorum vel strictura, ortum habet, ac interdum feri & Lymphæ defectum, interdum visciditatem & stagnationem aut extravasationem denotat, uti v. gr. in Hydrope & cachexia

hoc

hoc observatur ; Imminutionem vero urinæ regulariter comitantur , nausea, vomitus , affectus catharrales & soporosi, tussis frequens , difficultas respirandi , diarrhoea, sudores plus minus copiosi, viscerum inflationes, tumores œdematosi, hydrops. In acutis febribus, vel instante crisi per sudorem, si urina subsistat, vel parca in copia profluat, nihil mali notat, ideo quia natura mor-
bificam materiam per sudorem expellere potest. Si urinæ stillicidium, aut plenaria suppressio, cum dolore nephritico subito sit exorta , sæpe renum denotat calculum, dolor vero si in abdomine cum tali suppressione vel stilli-
cidio observetur, indicat calculum vesicæ urethram ob-
struentem, & excretionem urinæ impredientem, interim non solida solum causa, sed & alia v. gr. mucus obstruens ureteres talem producit suppressionem, tale stillicidium ;
periculo plena est suppressio à retentione nimia orta, quippe suppressionem talem post frigus in acutis pericu-
losam esse, Baglivus ex Hippocrate. Alias urinæ suppressio brevi tempore vel mortem vel Hydropem producit ;
Urinæ stillicidium in Hydropica lixivio simile lethale fuisse, observationes innuunt : significatur igitur urinæ interce-
ptio laboriosa, quando in crebrioribus & tenuioribus ex dorso horroribus tenuiter exudantes ægri male sint, in his tenuiter exudare malo est. Coac. 46. Aliorsum adeo-
que tendere serum concludimus ; stillicidio porro urinæ tenuioris intestini morbus succedens intra VII. diem in-
terimit, nisi suborta urina affatim prodierit. Coac. 475. si post urinæ suppressionem à calculis, Hydrope, atque aliis diuturnis morbis larga afferatur urina, salutaris est, & solutionem morbi indicat, in acutis quoque critico die emissa urina copiosa, bonum. Hippocr. sect. IV. aph. 74. Quibuscunque, ait, abscessus in articulis expectatur, ab abscessu eo vindicat urina multa, crassa & alba, qualis laborio-

laboriosis in febribus exire solet, quartum diem morbi agentibus. Si macilenta corpora semper copiosam excernant urinam, atrophiam imminere statuunt Medici : De suppressione Hipp. Coac. §89. Derepente, inquit, obortus renum dolor cum urinæ suppressione calculorum aut urinæ crassæ mixtionem denotat. Uti ex substantia, consistentia, & copia iudicium ferri solet, ita in examinanda urina pro diagnosi & prognosi morborum consideratur color urinæ. Ea nimirum urina, quæ post digestiones in corpore absolutas excernitur, colore gaudet citrino ad instar lixivii mediocriter cocti, pro naturali urina habetur : Adscribi autem debet maximè oleo calido subtili, nec non salinis particulis naturaliter in sanguine contentis : Laudabiles igitur digestiones, & hinc constitutionem viscerum bonam adesse concludimus : Uti rectum est norma obliqui, ita illa urina, quæ modo dicto colore non gaudet, potius vero ab illo discedit, cæteris paribus præternaturalis dici debet, quæ vero varia est: Tenuis jam pallida cum mucoso sedimento tenaci, putrida falsamenta spirans, juxta Cel. Boerh. Inst. Med. notat calculum vesicæ. Datur porra crassa, pallida s̄ lactea, quæ tamen ab ingestis emulsivis ortum non ducit, partim depravatam indicat coctionem, partim copiam partium terrestrium, ex quibus in ætatibus consistentibus non solum morbi cerebrum, sed & vias urinarias affligentes, oriuntur; Phlegmaticis, frigidioribus, familiares sunt hæ urinæ. Pallida aquosa in febribus quibuscunque denotat cruditatem, & labefactatam naturalis œconomix vim, imo naturæ debilitatem, referri adeoque huc merentur, quæ prolixius de tali aquosa pallida urina jam dicta fuerunt. Sub pallida, glauca, spicea, & subspicea à crassa vel lactea non nisi gradu differunt, evenit autem interdum, ut præter omnem morbum pallida & aquosa tenuis

tenuis fiat urina, partim à copia ingesta potus aquosi, unde urina potus supra dicta fuit, partim à remediorum diureticorum largo usu, partim vero ab imminuta digestionē præcipuè in senibus, imo humido abundantibus subjectis; Pallida & aquosa tenuis non solum copiosum potum, sed & diabeten insimul indicat. Urinæ quoque opacæ & turbidæ sunt, ex quibus concludendum aqueas particulas peccare iusta proportione, eo igitur in statu, ubi materia frequenter ad caput & pectus delata, cephalalgia & dolores in pectore sentiuntur; Neque minus in diarrhoëis & fluxibus alvi chylosis, in incipiente Hydrope, & in declinatione quarumcunque febrium & rel. opacæ, crassæ, & turbidæ apparent. Ea urina, quæ instar Spiritus Nitri tincti rutilat, flammea aquea dicitur urina, observatur jam citra omnem morbum talis flammea post usum radicis crysogoni, præternaturaliter vero tum, quum oleosæ, subtiliores, sulphureæ æque ac salinæ intestinum, eumque fortiolem habent motum, indicant adeoque æstum summum, cruditates cum obstructione viscerum; Observatur vero non solum in acutis, sed in quibusdam febribus intermittentibus. Tenuis jam & sine sedimento urina, tam capillarium vasculorum, inprimis totius cerebri destructiones gangrænosas & ancipitem in acutis crisin, imo mortem sæpius prædicit; excernitur autem tam in febribus quam extra febres, in inveterato scorbuto, podagra, arthritide, Hydrope, aliisque affectibus talis urina rubra, per se nimirum rubicunda, quæ nec nimis tenuis, nec nimis crassa, hæc ipsa iterum calido subtiliori oleo debetur, pessimosque infarctus viscerum notat. Regulariter ruber urinæ color adauctum indicat calorem; Interdum tamen non à principio caloris, sed ab aliis causis ortum ducit, namque à præsentia exquisitorum dolorum, nec non colica, à frigore producta.

Quæ vero præter rutilum colorem adhuc turbida existit, nec in febribus clarescit, malum est signum: Si saturatè rubens in febribus permaneat urina, materiæ morbificæ præsentiam adhuc denotat, si vero sedimento ad fundum demisso clara & rubrocitrina, febrim in pejus ruere concludendum. Ex ante dictis constat, regulariter pellucidam citrinam & flavam statum naturalem indicare, hoc ipsum tamen non semper verum manet, namque interdum denotat malum, talis nimirum effectus in malignis prodit nequitiam, quæ non solum in massa sanguinea, sed & ob virium prostrationem in spiritibus animalibus existit, adeoque funestum indicat eventum. Diversæ alterationes, quas bilis massæ sanguineæ imprimit, ad urinæ varium colorem multum contribuunt, dum croceam eandem flavamque efficit, id quod hepatis & pororum biliariorum declarat obstructionem & abundantiam humorum biliosorum: Tali jam in statu vel adsunt vel imminet febres biliosæ, continuæ, inflammationes, deliria; Si linteamenta tingat flavo colore præsentem vel instantem notat icterum: observandum vero est, quod cassia, Rhabarbarum, crocus, urinis extraordinarium communcent colorem, absque alteratione, vel præsentem vel imminente morbo. Quod nunc attinet nigras urinas probè perpendendum, dari nigras ad rubedinem vergentes, & dari fuscas lividas; hæc ipsa vero tinctura non aliam agnoscit originem, quam diversam qualitatem liquorum in sanguine quasi dominantium v. gr. bilem, quoad priorem, tum nigra urina ad rubedinem vergit, quum extraordinarius sanguini inest calor, qui per totum corpus diffunditur, cum siti immodica, si vel renum acuti dolores, vel dysenteria, vel tenesmus, vel scorbutus, vel Rhevmatismus, vel podagra, vel denique copiosi adsint sudores: Quoad posteriorem, in morbis quibusdam

busdam urinæ fusco - lividæ funestæ ; Interdum vero criticæ sunt, uti in acutis ; Hinc Gal. Comm. in 3. Epid. sect. 3. dicit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis, magna copia evacuatis, plurimum fuerit juvata. Porro in Temperamentis Melancholicis & Hypochondriacis, & in Mensium suppressione. Sub nigra comprehenduntur quoque virides & æruginosæ, violaceæ, cinericeæ, plumbeæ, quæ à salibus austeris, oleo crasso, sulphure & bile commixtis, nec non à largo usu Spiritus Vini deducuntur, & inprimis virides & violaceæ observantur in Venereis morbis, imo in affectione renum, obstructione mensium, post excretum calculum in ipso ictero inveterato, in quartana, tandem post purgationem absque effectu exhibitam ; Et lividæ, æruginosæ, nigrae, teste Riverio in instit. Med. malignos significant morbos. Etenim vi experimentorum, liquor acidus, bili affusus, post digestionem primo viridem, postea nigrum inducit colorem : Hipp. hinc Coac. 49. Urinæ, ait, nigrae cum magno & concitato Spiritu perniciem inferunt ; Et Coac. 579. Virides & pallescentes, nec in colore persistentes, malæ sunt in acutis : Tandem Coac. 580. urinæ nigrae, in quibus subsidet nigrum, lethales. A rebus autem externis & assumptis præter morborum tinguntur urinæ v. gr. a fructu ligustri, a Senna, cassio & aliis ; interim à sanguine quoque fœculento tinguntur, id quod manifestum fit per illius subsidentiam. Quamquam igitur quidam urinas nigras fuscas minime funesta signa habere statuant, nihilominus tamen suspectæ manent, & pravitatem, imo insignem dicunt humorum à statu naturali recessum. Transimus à judicio ex colore urinæ ad iudicium ex sono. Equidem urinam cum sono seu stridore emissam statum sanum & naturalem consistentiam, pluriimi indicare prætendunt ; E contra absque stridore prodeuntem

deuntem, gelatinosas, viscosas, crassas, & oleosas prodere particulas; Interim laxitatem potius tubulorum renalium, quam præcisè oleosas & gelatinosas particulas declarare possunt. Odor quoque considerationem meretur; Dividitur in suaveolentem, foetentem, nihil vel raro olentem, naturalis omnibus nota est, & denotat fluidarum & solidarum laudabilem dispositionem: Suaveolentem urinam quod attinet, raro ex se & sua natura suavem exhibet odorem, potius vero ex illis, quæ volatiles & balsamicas secum habent particulas v. gr. ex oleis destillatis, terebenthinatis, aromatibus, aliisque ejusmodi suavis prodit odor; è contra allium, asparagus, & flores olerum non nisi ingratum & foetentem relinquunt odorem. Hæ vero mutationes regulariter nullum indicant statum præternaturalem: Eo vero solum in casu vere urinæ foetentes sunt, ubi saniosæ & purulentæ, vel a pure, vel abscessu, vel ulcere vesicæ, imo ab abscessu pectoris & abdominis rupto, per urinam ejecta fuit materia purulenta modo critico; In acutis febribus resolutionis quoque putredinosæ & imminens mortis indicium est. Circa urinam considerari quoque debet sedimentum in statu naturali, & in sanorum urina ordinario sedimentum deprehenditur, quod si albedine, mollitie & levitate careat, statum præternaturalem declarat; Interim Temperamenta calidiora exhibent tale præter omnem affectionem morbosam. Interdum urina calida est, sed à Calore urinæ non omni tempore ad caloris in sanguine gradum concludere possumus, equidem exempla prostant, ubi in maximo æstu, tenuis, pellucida urina fuit. Urina amisso calore naturali, & aëri exposita exhibet concretiones, quæ occupant superficiem, medium & fundum, quæque diversa nasciscuntur nomina, pro diverso situ: Nubecula vocatur ea concretio, quæ in superficie urinæ condensatur; ea quæ in medio appa-
ret

ret suspensio, tandem ea quæ ad fundum sese præcipitat, sedimentum dicitur. Non autem in omnibus urinis iisque naturalibus formantur concretiones; frequentissime non nisi nubecula sola invenitur, quæ cinericea, levis & æqualis in omnibus partibus existit: Prout igitur oleosæ, sulphuræ, salinæ & terrestres partes combinatæ sunt, sic & invicem hæ differunt; Ea nimirum concretio, quæ sedimentum vocatur, majorem partium terrestrium continet copiam. Modo dictum vero sedimentum, vel loco, vel qualitate, vel quantitate immutatur, idque variis ex causis; vel à morbo, vel à critica excretionem, imò à genere vitæ, cibo, potu, Temperamento, sexu, aëre & rel. Datur jam urina, in qua nec nubecula observatur nec suspensio, nec denique sedimentum, partim ob digestionum defectum, cui obstructions combinantur, partim ob inediam, ob defectum alimentorum, & ob fortiores imò nimios labores: Uti autem modo dictum fuit, urinam tam nubecula, quam suspensione & sedimento carere posse, ita & contra annotandum, dari multum & copiosum sedimentum, partim ob ætatem, partim ob temperamentum, partim ob sexum; Hinc foeminae, pueri, senes, Phlegmatici plus sedimenti habent, quam ætas juvenilis & virilis, atque cholericum temperamentum, partim ob atoniam Viscerum digestionem & concoctionem inservientium, partim denique ob copiam ciborum ingestorum, inprimis dispeptorum & dischymorum. Ea urina, quæ post paucas horas demittit sedimentum, cruditates potius, quam excessum oleosarum, sulphurearum, & salinarum partium denotat, malum vero, si pellucida non fiat post plures horas. In febribus optimum est sedimentum album, leve, mox subsidens, æquale, vix odorum, namque imminet morbi indicat solutionem

tionem, tale enim ad naturales digestiones proximè accedere videtur : Multi statuunt , urinas viscosum album continentes sedimentum , vesicæ calculum indicare , distinguenda tamen sunt tempora , interdum renum calculos indicant , interdum vermes in pueris. Ad instar cretæ album sedimentum crudis terrestribus partibus adscribi debet , atque in scorbuticis , Hypochondriacis , calculosis , arthriticis subjectis , nec non in phlegmaticis pueris , senibus observatur , unde Hippocrates Præd. Crassa , ait , urina , in qua subsidet album , tumorem & articulorum nunciat dolorem ; Interdum vero acidum adeo abundat in pituitosis , aut vesicæ calculo laborantibus , ut sedimentum colore & consistentia vere mucum narium referre videatur. Si urina sæpe pauca in copia emittatur , intermittat , interdum quoque subsideat leve & album quoddam , minus securum diuturniorem morbum , & impedimentum coctionis indicat. Sedimentum rubrum ad instar boli armenæ , & farinæ laterum à prædominio salis , olei , & sulphuris oritur , ac intestinum sanguinis motum adauctum in febribus notat , in intermittentibus autem febribus præ reliquis tale in urina apparet. Si crassum , rubrum , & friabile sabulum , quod emissa urina petit fundum , tunc nephriticum morbum adesse statuit Ill. Fr. Hoffmannus Tom. III. ver. Ther. sect. I. de sedimento rubro quoque supra jam actum fuit. Si arenulæ rubicundæ copiose cum urina excernantur , renum calculum nunciant ; interim dantur calculi ubi non arenulæ hæ excernuntur , & vicissim hæ arenulæ sine hærente in renibus calculo , equidem hypochondriaci non raro tales cum urina excernunt. Urinæ frequens excretio imminentem genesin calculi nunciat cæteris paribus. Urinæ excretio quæ insciis ægris fit , pessima hinc Hipp. in l. prorrh.

prorrh. Urinæ excretio in non recordantibus pernicioſa. Oritur talis vel à cerebri læſione varia, vel ab atonia ſolidorum. Sedimenta farinacea dum ex fixis, craſſis & terreſtribus cruditatibus conſtant, defectum coctionis indicant, hæ vero cruditates craſin ſanguinis deſtruentes, niſi critico eliminantur modo, funeſta producunt, ſi vero acidum tartareum in corpore exiſtat, quodque poſt excretionem in cremorem concreſcat, vel ſi exulceratio veſicæ & ſcabies, vel ſi furfuracea & ſquammofa fiant ſedimenta, facile patet, foeditatibus hiſce critico modo non expulſis, calamitoſa corpori accidere mala: ſquammofa ſedimento repleta urina, largam poſt ſe trahit urinam & veſicæ tenefmum, & in hiſ poſterioribus circumſtantiis urinæ ſunt acres, glutinoſæ, lacteæ, id quod eo in caſu evenire poteſt, ubi in Veſica hæret calculus; tartareæ autem cruditates in febribus, ubi ſedimenta inſtar hordei toſti apparent, diuturnos denotant morbos; Urina quæ ſputo ſimilia ſedimenta exhibet, aut limoſa, rigorem denunciat, quæ aranearum telis ſimilia quædam habet, colliquationem Hipp. Coac. 582. Livida ſedimenta peſſima, item nigra ſedimenta funeſta in urinæ viridi eſſe Riverius ait: Et poſt febres, nigras in urina exiſtentes nubeculas, quartanam denuciare ſtatuit idem Hipp. Coac. 582. Scilicet ex ante dictis repeti debet, ab acido deduci nigredinem, quod acidum ſanguinis mixturæ infeſtum, ſicque facile talis oriri poteſt morbus. Interdum cum urinis excernuntur filamenta; foeminæ fluore albo laborantes, & omnes ii, qui Luem Veneream experti ſunt, copioſius talia excernunt; filamenta vero ex collo veſicæ, aut ex vicinia colli veſicæ provenire exinde patet, quod ſemper primo excretionis momento excernantur. Pilos porro ſatis longos interdum per urinam emitti, à variis

Medicis traditur, veros interim pilos, cum cibis assumptos eliminari per urinam rarum omnino est. Vermes in urina pariter observarunt Medici, has ex putrido humore vel circa vesicam, vel ab ulcere in vicinia delitescente originem habere non improbabile est. Membranæ & carunculæ interdum prodeunt cum urina, quæ deduci debent, vel à concretionibus polyposis, vel ab exulceratione penis & vesicæ in morbis venereis, vel à separatis partibus ipsius vesicæ, à graviore nimirum calculo. Sanguis & pus admiscuntur interdum urinæ, quod pus attinet, à renum, vesicæ, uteri, urethræ, sæpe vero & ab hepatis, pulmonum imo & à reliquorum Viscerum ulceribus derivari ad urinarias vias observationes produnt, & jam supra dictum fuit. Pus denique verum ex spina ventosa in M. H. resorptum, per urinæ vias postea excretum fuisse Exc. Dn. Dr. & Archiat. Bilfingerus, Patronus noster colendissimus, observavit. Quod concernit sanguinem, ruptis vasis sanguiferis in vesica, renibus, pene, vel utero, remixta sanguine apparet urina, diversæ vero ad modo dictam rupturam concurrunt causæ, vel enim fit per hæmorrhoides in viris, in fæminis præter omnem morbum per purgationem menstruam, à plethora, in ipsa febre imo & extra febrim critico excernitur modo, si vero scorbutica adsit dispositio, tunc eroduntur vasa, fit vero & ab elementorum sanguinis destructione, quæ omnia symptomaticæ fiunt, adeoque funesta sunt, ab injuriis pariter externis ab ictu, lapsu, saltu nimio, ab abscisso crure vel brachio; Imo & ab aliis causis, veneris excessu, purgantibus drastis & rel. huc spectant aph. Hipp. 78. & 80. sect. IV. Urinæ porro ad instar crustarum supernatare solet pinguedo, deducitur autem à calore interno depascente, & pinguedinem in exterioribus partibus

partibus colliquante, quæ fusio funesti ominis est; Datur autem citra periculum pinguedo urinæ supernatans, quæ à pinguibus & oleosis alimentis, in copia ingestis, deduci debet, in subjectis cacochymia salina laborantibus præter talem pinguedinem aliquid ad instar telæ araneæ innatat, concrescens mox post excretionem urinæ, quæ concretio sali acido & alcalino adscribitur; Hipp. itaque Prænot. Lib. sect. II. pinguedines, ait, supra innatantes araneæ telas referentes, damnare oportet, colliquationem namque significant. In resolutione nervorum, in malo Melancholico, Hypochondriaco, & rel. spumæ & bullulæ circulum diu servantes, muciditatem sanguinis & affectus catarrhales, tussesque declarant. Admiscetur vero sæpius in urina virili semen, quod ex eo manifestum fit, quia regulariter supernatat urinæ, cum tamen pus & pituita subsideant constanter, variæ autem dantur causæ, vel enim præter morbum fit mox post coitum, vel à nimia ejus copia post pollutionem nocturnam, morbificè vero in gonorrhœa, Lue Venerea, Elephantiasi, ubi nimirum salia copiosa corrupta sunt, quæ hanc promovent excretionem. Veneno corruptum ægrum esse, tum demum viridis probat urina, quum dolor cardialgicus, angustię præcordiales adsunt, & in fundo nulla apparet materia. Fallaces & superstitiosæ dantur probationes urinæ, quæ v. gr. ex occulta petuntur Philosophia, defodiendo urinam in terram, aut coquendo certis cerimoniis vel intra peculiaria corpora abscondendo. Urinæ vero probationes ex resolutione chymica petitæ variæ sunt, partim fiunt ponderatione, partim præcipitatione, partim evaporatione, partim denique destillatione: Particularum jam Salino-terrestrium fixarum copiam quod concernit, multi credunt, variante

pondere specifico urinæ, Hydrostaticis instrumentis demonstrari posse. Quamquam autem quædam demonstrari queant, tamen cum nescias, an pituita viscida ac terrestres mucus, an tartarus, an Sal prædominium habeant, nullam inde formare poteris certitudinem. Non solum autem vi ante dictorum, copiam salium in urina contentorum ex sapore & odore, sed & ex evaporatione, imo & ex destillatione & capitis mortui calcinatione explorari scimus: Ast quis non perspicit? actiones ignis fortiores non solum res ab invicem separare, sed & in alias mutare substantias. Difficile autem ut plurimum est $\square$ ri in urina proportionem invenire, interim tamen in urina honestæ foeminæ leprosæ evaporata, sedimentum salinum crusta obductum squammarum ad instar, & in viro motibus convulsivis obnoxio materiam sulphuream dimidium integri liquoris pondus excedentem, celebris quidam invenit Medicus; ex hisce autem ad massam sanguinis & ejusdem crasin conclusionem formare non licet. Facile jam quivis comprehendere poterit, quod licet urinarum inspectio utilissima sit, hæc sola tamen inspectio non sufficiat, adeoque nec tutum de statu & consequentiis formari posse judicium. Quod si igitur sano modo de morbo judicare velimus in casibus quoque ordinariis, non ad solam urinarum inspectionem & dijudicationem recurrere, potius vero eandem cum reliquis symptomatibus solícite combinare debemus: Exemplores fiet clarior: In febribus malignis circa bonam vel malam urinarum dispositionem hærendum non est, ratio est in promptu, quoniam non raro satis naturales apparent in ipso articulo mortis; E contra ex summo vitæ periculo ad meliorem statum ægros redire quotidie conspiciamus, licet urinæ ejusmodi ægrorum non nisi funesta prædixerint.

Hinc

Hinc & Illustr. Dn. van Svvieten comment. in aph. Boerh. de morb. cogn. & cur. Tom. II. pag. 90. rarius, ait, per urinæ vias sola totalis materiæ febrilis evacuatio critica facta fuit. Provide igitur hic agendum, & nec nimis parum, nec nimium hisce tribuendum esse, sanus perspicere poterit Medicus.

De Methodo caute dijudicandi Crises.

CRisin varia gaudere significatione in confesso est; Interim subitam illam mutationem morbi in acutis vel in sanitatem vel in mortem à dispositione materiæ morbificæ, stato ordinariæ die ortam, propriè crisin vocamus. Multi ad sanitatem solum restringunt crisin, ea inducti ratione, quod criticum opponatur symptomatico. Hæc jam materia, modo dicto disposita vocatur Medicis critica. Crises dividuntur in perfectas, imperfectas & præmaturas. Perfectas quod concernit, vocantur eæ tales, in quibus evacuationes adeo abundantes sunt, ut causam mali tollere queant, & ubi æger insuper impune extraordinarium motum à natura institutum sustinet. Tali in casu cessatio morbi in se quoque vehementissimi, præsumi debet. Vera causa modo dicti motus insita est vis vitæ, à morbifica materia stimulante in actum deducta, qua morbifica causa in salutem corporis excutitur, si vero debilior sit, in perniciem vergit. Signa criseos laudabilis esse coctionem materiæ morbificæ in urina comparentem vel excretionem per sudores, vel per alvum, nec non ipsam virium bonam conditionem, plurimi statuunt medici, interim non adeo firma hæc sunt, quia frequenter critici motus in se saluberrimi ægris sub magno illo naturæ negotio incommoda non levia afferre queunt,
uti

uti quotidiana experientia quemvis poterit convincere. Hinc Hippocrates aph. 13. sect. II. Quibuscunque, ait, propinqua est crisis, nox eo paroxismo superior gravis est, quæ vero nox succedit (crisi) maximam partem facilis est. Unde Galenus Meth. Med. L. I. optime monuit, in tolerando difficultatem omnem crisin quidem antecedere, illam vero fieri nocte, si interdiu morbus judicandus sit; de die vero, si nocte iudicium futurum sit. In perniciem ægri tendentes crises ex eo judicantur, quod excretiones sufflaminentur, & in diebus criticis ægri gravissimè decumbant. Hippocrates primus fuit qui monuit, cujusvis septimi & dimidiati septeni diei in morbis acutis rationem esse habendam, eo quod iisdem per sudorem maximè, alvum, aut hæmorrhagiam à natura instituantur excretiones, quarum successu absoluto ipsæ febres demum solvantur, & hos vocavit criticos, seu decretorios, quia iudicium de morbi eventu ferrent. Apte Boerh. aph. 590. de febb. Initia, ait, incrementa, status, decrementum, crisis, mutatio, sanatio febris, varia sunt in ipsis acutis & singularibus. Ordinarii dies in quibus perfecta oritur crisis, quique ideo critici vocati fuerunt, sunt septimus, decimus quartus & vigesimus, & interdum quadragesimus primus. Ad sensum criseos intelligendum, & rationem dierum criticorum, inservire poterit Hipp. §. 9. de diebus iudicator. Judicantur, ait, febres quarta die, septima, undecima, decima septima & vigesima prima, quædam trigesima, & quadragesima. Illa jam mutatio, quæ à materia ad evacuationem & mutationem loci disposita in corpore oritur, dicitur critica perturbatio; Quod si autem in sensus incidant modo dictæ mutationes, critica symptomata audiunt; Distinguenda autem sunt hæc ipsa symptomata critica à mor-
bosis

bosis, insignia quippe ab ignorantia tali oriuntur mala, & mors facillimè ex culpa medici, talia confundentis, acceleratur. Signa igitur symptomatum criticorum sunt, quod partim vi vitæ, quæ vis vehementiam morbi superat, partim prævia coctione eaque laudabili, partim circa destinatum tempus criticum proveniant, partim mox levant. Humores autem nec nimium ferverescentes, nec nimis torpidi & parum mobiles desiderantur ad laudabilem crisin, in initio cresium vi observationum, nec lac in mammis, nec pus in ulceribus, nec in aliis organis secretoriis liquida secernuntur. Imperfecta & præmatura jam crisis ea vocatur, quæ nimis cito formatur, & diebus quidem extraordinariis; hisce diebus annumerantur quartus, sextus, octavus, decimus & reliqui insequentes eodem ordine, minus accurata tamen est denominatio imperfectæ & præmaturæ criseos, ob errores, qui in prognosi committi possunt. Quemadmodum evacuationes, quæ non rite procedunt, inter alia à materiis insufficienter præparatis oriuntur, ita nullam eo ipso important diminutionem in morbo, partim ob insufficientem copiam, partim ob organi excretorii malam dispositionem, partim ob motus non satis validos. Hoc igitur modo morbus diuturnior & periculosior, imo interdum lethalis fit. Egregie Ill. Dn. van Svieten in Comm. de morb. int. pag. 91. Omnium, inquit, optimus & saluberrimus foret ille febris exitus, quando nempe causa materialis febris sic subacta fuit & mutata per ipsam febrim, ut sanis humoribus perfecte assimilaretur, adeoque cum illis absque ulla functionum læsione æquabilis circulationis lege per vasa fluere posset. Hæc foret vera, & proprie dicenda *πέψις* sive coctio, perquam nempe in coquentis substantiam illud deducitur, quod concoquitur, distinctissima ab illa coctionis specie, quæ *πεπασµος* sive maturatio melius vocatur, perquam

E

materia

materia morbi ad exitum præparatur. Datur autem ulterius acrisia, ubi nec perfecta nec imperfecta sequitur Crisis, hoc in casu præparata materia excretionem quidem expectat, sed inutiliter; interdum vero præparata est materia & ad debitum locum deposita, deficiente interim energia naturæ, inde & non solum periculosus, sed & lethalis morbus fit. Antea jam mentio facta fuit de ordinariis sic dictis diebus criticis, jam de indicatoriis quædam monenda sunt: Ideo indicatorii audiunt, quia quid decretorio critico die futurum sit, indicant. Hipp. aph. 23. & 24. Sect. II. Successum criseos ita describit: Acuti morbi in quatuor decem diebus judicantur, septimæ quarta index est, alterius hebdomadis octava principium est; Consideranda vero undecima, hæc enim quarta est secundæ hebdomadis: Dein rursus consideranda decima septima, ipsa enim est quarta quidem à decima quarta, septima vero ab undecima. Ulterius libr. III. Præfag. §. 7. & 8. monet, morbos advertere à prima die oportet, atque singulos dierum quaterniones observare, sic enim haud obscurè scies, quo se sit conversurus. Nam febres ardentes Epidemicæ judicantur bono ordine in septem ac decem diebus, annotandum autem est, raro ardentes febres in nostris regionibus observari. Huc & referendus §. 20. libr. de prænot. Placidissimæ, ait, febres & signis securissimis innitentes quarto die desinunt, aut prius; Malignissimæ vero & signis horrendissimis oborientes, quarto die, aut prius. Galenus idem cum Hippocrate sentit libro de diebus decretoriis, in quo principes dies vocavit septimum, decimum quartum, & vigesimum primum, & plures sanari in iisdem quam mori statuit. Acutas igitur & continuas febres in salutem terminari septenis & semi-septenis diebus veteres dixerunt. Experientia interim docuit, quod etiam extra dies septenos crises contingant, idque in primis in rusticis, & illis

& illis qui simplici victu potius, quam prava diæta utuntur, nec fortioribus animi commotionibus obnoxii sunt. Huc referri debent verba sequentia: Ill Dn. de Svvieten Com. in Aph. Boerh. 590. Aliquando ipso summo morbi vigore crises fiunt, per quas omne illud, quod vel morbi causa fuerat, vel per morbum ipsum sic mutatum erat, ut sanitatis legibus repugnaret, subitis evacuationibus expellitur de corpore: unde tunc nihil in corpore superest, quod morbum fovere possit; adeoque sola tantum manet debilitas à morbo prægresso. Si jam provocatorii seu intercalares dies dicuntur, in quibus vel ob nequitiam, vel ad acutum humorum motum crises quidem eveniunt, sed præmaturæ; annumeramus his tertium, quintum, nonum, decimum tertium, decimum nonum. Medicinales sunt sextus, octavus, decimus, in quibus plane nihil natura molitur, & Medicus commode succurrere potest remediis ægro. Summe igitur necessarium est examen crisis in acutis febribus, opem quippe ingentem ferunt crises tam in aliis quam modo dictis morbis acutis: Expectari autem debent, interim tamen ægro necessariis nihilominus succurrendum: Hoc nimirum intervallo, uti modo dictum, Medicus adjuvare debet ægrum tam per lenia purgantia, quam per sudorifera, denique per analeptica magis vel minus spirituosæ, quæ Medici judicio & circumspectioni relinquuntur; Vomitoria in ejusmodi casibus non adeo tuta sunt, cum nesciat Medicus, an desideratum præstent effectum, tam ob ægri, quam ob morbi conditionem. In omni Crisi distingui debent motus, qui ab usu remediorum producuntur, ab illis, qui a natura instituuntur, nec per incongrua aut fortiora remedia motus salutes turbari debent, quia tunc facile confunduntur motus, & sic prognosis incerta & difficilior fieri potest. Crises per diversas absolvuntur vias, modo per

urinas, modo per diarrhoëas & vomitus, modo per sanguinis fluxum, modo per exanthemata varia, abscessus, metastases humorum, modo denique per excreationem: Ea crisis quæ per urinæ excretionem evenit, & rara est, pulsus remissionem producit, tum, quum constrictus est, sed eo ipso celerior postea fit. Si per sudores crisis determinetur, tum observatur magnus pulsus, frequens, sed æqualis, qui in fine mollis evadit; Dicuntur igitur critici sudores ii, qui decretorio quodam die in acutis eveniunt, & febrim in totum solvunt, symptomatice, qui regulariter funestum prænunciant eventum morbi, sicque nullum afferunt levamen Cel. Bagliv. lib. I, Prax. Med. sudores, ait, boni, si morbo progrediente fiant; Non ita si in principio, sunt enim judicatoria, non judicantia. Neque unquam initio crisin per sudores molitur natura, siquidem tunc multitudinem indicant, fiuntque natura coacta, suntque symptomatice; Boni si levant morbum die critico. Coctionis jam cognitio & criseos ideo momentosa est, quia præsagium justum & debitum in morbis fit, acquiritur vero ea cognitione functionis vitalis, id est pulsus & respirationis. Apte quoque de crisibus per sudorem Hipp. Sect. IV. aph. 36. Sudores, ait, febricitanti, si inceperint, boni, sunt tertia die & quinta & septima & nona & undecima & decima quarta, nec non decima septima & vigesima prima, porro vigesima septima & trigesima prima & trigesima quarta, hi enim sudores morbos judicant, qui vero non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi & recidivas; Et Galenus de diebus decretoriis, qui sudores, inquit, manant diebus indicantibus non criticis, laborem significant & diuturnitatem morbi, nam judicatoria non judicantia, aut sunt funesta, aut certe sinistri judicii. Si jam sudores largius profluant in principio morbi, & die critico parcius, funestus frequenter observatur eventus, si in-

si inprimis conjuncta sint exanthemata. Dantur vero sudores à principio morbi durantes ad criticum usque diem cum funesto pariter eventu. Sudores quoque, teste Hipp. in Prognost. propter Phlegmones vehementiam exprimuntur, dum nempe in morbis acutis liquidissima sanguinis pars sic exprimitur: adeoque reliquum inspissatur pessimo cum effectū. Nullus autem dies in continuīs & acutis febribus magis fatalis fit, quam nonus & undecimus, quamquam & reliquos dies exitiales non excludamus. Crisis porro, quæ per vomitus & dejectiones alvinas sese manifestat, pulsū magnum & frequentem, postea concentratum, & parvum efficit, vomitum præcedunt nausea, horripilationes, cephalalgia, vertigines, præcordiorum angustatio & cardialgici dolores, frigus extremorum, urinæ cruditas ac pelluciditas, alvi constipatio: Diarrhoëas imminuta urina cum imperfecta coctione, flatulentia, imminuta sanctoriana perspiratio, vagantes in abdomine dolores nec non in lumbis, horripilationes, membrorum torpor, si die critico oriatur, bonum notat eventum. Quando crisis per hæmorrhagiam quandam formatur, tunc pulsus parvus ac lentus evadit, cum antea frequens & vividus esset, narium hæmorrhagiam præcedunt insomnia, æstus, sitis, virium prostratio, imminuta perspiratio sanctoriana, frigus extremorum, constipatio, largior lotii excretio, tensiones abdominis spasticæ, flatulentia, pectoris oppressio, respirationis negotium impeditum, inprimis in iis, qui infirmitate pulmonum laborant, vel angustum pectus habent à nativa dispositione, capitis denique incommoda varia rubor faciei inflatio variorum, & aurium tinnitus. Menses & hæmorrhoides critice excernuntur in synochis & inflammatoriis febribus, præcedunt vero hæmorrhoidum fluxum, pruritus in ano, interdum sensus carbonis candentis, tensio in lumbis ad os

usque sacrum excurrrens ; Menses præcedunt horripilationes imminuta urina nec fatis cocta , alvi perturbatio , tensiones in abdomine in interdum inflationes magis minusve dolorificæ, palpitationes , æstus , phlogoses ; rara interim exempla ejusmodi crifium existunt. Si hæmorrhagia eo usque procedat, ut æger in del quium incidat, pulsus in totum deficit per aliquot minuta , postea vires reassumit, & illo in casu experiuntur fere semper commotionem febrilem. Apte autem de hæmorrhagiis criticis Hipp. Lib. I. Epid. in febribus , ait , ardentibus populariter grassantibus, quibus bene ac largiter sanguis per nares erupit, per hoc maxime servabantur, & nullum novi qui in hac constitutione mortuus esset, si sanguis recte profluxisset. In Philisco enim, Epaminone ac Sileno, quarta ac quinta die parum de naribus stillavit, & moriebantur. Sanguis autem plurimus erupit maxime adolescentibus & in vigore constitutis, & talium plerique perierunt, quibus sanguis non erupit. Senioribus vero ad morbum regium res devenit, aut alvi ipsis perturbatæ sunt, aut dysenterici facti sunt. Quod morbos pectoris attinet v. gr. pleurithidem, peri pnevmoniam cum febre ardente & oppressione, tunc interdum largissima insequitur excretio ; Hisce igitur in casibus pulsus fortis & frequens est, postea debilis, parvus & languidus ; Quovis momento mutat faciem, quæ mutatio pessimi ominis est, inprimis si motum respirationis sequatur. Criseos subjecta sunt homines alacres , imo præcipites , ætate juniores utriusque sexus, pueros vero & infantes Hippocrates excludit. Pulsus languidus & mollis sic ut vix sentiri queat, tamen non omni tempore lethale denotat signum, hoc quippe in casu sæpe pulsus imminuitur sine funesto eventu ; è contra æqualis pulsus in ipsa crisi non semper certo felicem declarat mutationem, interdum brevi tempore bona spes durat, & debilitas pulsus mox insequens cum intermissione mutatam declarat faciem, quæ eo magis attendi debent, cum talis pulsus mortis imminentis ordinarii sit indicium, si insuper accedant singultus, sudores visceri & frigidi, abdominis inflatio & tensio fortior. Æquinoctia & Solstitia, per constantem experientiam, mutationes microcosmicis inferunt motibus, quicquid alii quoque ogganniant, in febribus nimirum crises facilius circa æstivum præprimis solstitium evenire & aliorum observationes produnt, & nostra experientia edocti sumus ; Pha
ses

tes Lunæ, potissimum novi- & pleni Lunium, imo & Sol vim non exiguam in mutandis morbis exserunt, satis apte nimirum de hoc influxu loquitur Cel. D. D. Krazenstein tract. de diabete. Dantur porro morbi, qui certis mensibus criticè solvuntur, alii vero certis ætatum periodis, uti chronici, alii per alios morbos, uti v. gr. morbi acuti, si post 40. dies in chronicos degenerent. In chronicis autem multum variat prognosis, prout affectus est vel habitualis, vel accidentalis, habitualis enim difficilioris est curationis, huc spectat adultorum epilepsia sub prognostico Hipp. aph. 28. Sect. III. & aph. VII. Sect. V. Dantur vero ulterius, teste Cel. Sydenh. Sect. V. cap. 2. quædam febrium species, quas natura methodo sibi peculiari, sine visibili aliqua evacuatione ablegat, reducendo scilicet in sanguinis massam, illique assimilando materiam illam morbificam, quæ cum eo minus quadrabat. (a) De Annis climactericis nihil tuto ratione criseos dici potest, ob defectum accuratarum observationum. Non omnes morbi propriè sic dictas crises, & ad certum diem adstrictas habent. Neque porro ideo citior solutio morbi critica dici debet, quia acutior morbus existit, experientia enim monstrat, tardiores quoque fieri solutionem criticam in acutioribus morbis. Cum crises momentosæ semper existant, tum Medicus attente considerare debet statum præsentem

- (a) Quod attinet recidivas, memorabile est exemplum apud Hipp. occurrens Epid. L. III. ita sonans: Periculosa & acuta febre decumbebat homo, & terrificæ aderant symptomata: Dejectiones lividæ spumosæ, urinæ sedimentum lividum, vigiliæ, deliria. Nono die riguit, sudavit, sed mansit delirium, & plurima mala symptomata. Undecimo die mente constabat, sudavit, febre liber; Sed addit Hippocrates quod urinæ circa judicationem tenues essent, quas semper in acutis morbis damnavit; Unde recidivæ periculum erat, quæ etiam decima quarta die secuta fuit: Febris enim, à qua per duos dies liber fuerat, rediit cum vigilia & delirio. Decimo septimo die per universum corpus sudavit cum levamine & magis intellexit; Verum mansit adhuc febris, & urinæ tenues non bene coloratæ: Vigesimo die iterum sudavit sine febre fuit, sed urinæ adhuc tenues; Tandem quadragesimo die dejecit pituitosa, alba copiosa: Per universum corpus copiose sudavit, & perfecte judicatus fuit. Ex hisce igitur patet, non uua vice morbum vinci posse interdum, sed in corpore restitans, iterato certamine expelli, uti haudita pridem, in ægro, acuta febre decumbente, experti sumus,

præsentem ægri, si crises sese manifestent, eo attentionem dirigere debet, ut eosdem secundet conformiter indicationibus, nimirum eo anniti debet, ut vires ægri, quantum possibile, conserventur, eum potissimum in finem, ut talis æger magis resistere queat motibus criticis, iisque fortioribus tamdiu, quamdiu observantur & durant; Ideo cordialia, analeptica optima sunt remedia ad assequendum finem propositum; cautelæ autem accedere debent, namque sæpe solidæ partes mirum in modum tensæ sunt, & humores in eccentrico motu constituti, sic ut positis hisce, crises prædictæ, id est maturæ solutiones nequeant obtineri: Circumspecte igitur cordialibus agendum est, & si cordialia spirituosissima sint, plane omitti debent, vel usus eorum suspendi, accidentium quippe vehementiam ab hisce augeri posse, quivis sanus perspicere poterit Medicus. Recurrendum igitur in ejusmodi casibus ad Julepos & decocta, quibus & fluiditas humorum conservatur, & tensio solidarum partium imminuitur; Dantur vero qui crises per sedantia tractant v. gr. opiata, hoc autem modo impediunt solutionem criticam, hinc recte Galenus ejusmodi Medicos hostes declarat naturæ & ægrorum. Egregie itaque Ægineta L. II. Sudores, ait, criticos finire oportet usque ad sufficientem evacuationem & juvare calore mediocri & quiete; Sic ut nec abstergatur sudor, alius enim alium ducit: & calido clystere & sorbitione & somno. Interdum Medicus optime curam habet ægri, deficiente ægro ratione regiminis, accurate igitur Medicus determinare debet regimen, ne ullo modo criticæ solutiones turbentur. (b) Denique annotandum judiciose, more solito, Illustr. Frid. Hoffmannum cap. de Cris. monere, propriam experientiam in crisis optimum esse ducem, non neglectis interim aliorum observationibus. Alii quoque non inepte monent normam exactam dari non posse ob differentiam climatis & aliarum determinationum individualium. Difficile igitur in hisce casibus esse judicium omnes ii agnoscent, qui diu jam in hoc desudarunt studio.

T A N T U M!

- (b) Ill. Dn. van Swieten cap. de morb. intern. ad stantes ait, quoque moneri debent, ut mandata Medici exsequantur, imprimis ut nec passionum animi moveant, nec somnum, nec nimis calido regimine motus naturæ turbent.

TEINTAMINA
SEMIOtica
EXHIBITION
METHODUM

I.
CAUTE DIJUDICANDI SU-
DORES IN MORBIS.

II.
VOMITUS & DIARRHOEAS.

III.
SALIVAM & SPUTUM.

IV.
PULSUM.

ET V.
SANGUINEM.

PAR II.

TUBINGÆ.

Libris BAUHOFFII apud FRANKII.

De Methodo cautè dijudicandi sudores in morbis.

Ubtior illa feri portio, quæ sub forma vel vaporosa vel aquea ex corporis peripheria per cutim excernitur, vocatur sudor; Hic autem sudor tam ad cognoscendos quam ad dijudicandos morbos non leve importat momentum. Veteres magis sudorem quam urinam

in morbis observarunt, hanc potissimum ob rationem, quod sit omnium corporis humorum index, nec ineptè; Equidem aqueæ tenuiores & maximè sulphuræ partes per rete illud mirabile, cutim, sub forma vaporis vel mado-
ris expelluntur, è contra per substantiam renum copia aquearum crassiorum partium & recrementitiarum, nec non salinarum varii generis excernitur. Duplici autem modo hæc cuticularis excretio consideratur, vel ut perspiratio, quæ halituum ex corpore per cutim est difflatio

insensibilis, dicta sanctoriana perspiratio, vel ut sudor; Prior maximam corpori affert salubritatem, uti hoc ipsum prolixius deduximus in Diff. nostra de salub. Aer. moder. cal. & sic. in microcos. influ. Posterior corpora debiliora reddit, si aliquandiu duret. Principium jam sulphureum sese declarat odore, est enim vel magis gratus, pro ratione ingestorum, vel ingratus, pro ratione morborum, ut & ingestorum, nimirum sese distinguit in purpura, in malo Venereo, in variolis, in morbillis, immo in aliis cutis foeditatibus. Color flavus declarat oleosum sulphureum principium; Vario tamen modo sudoris color sese habere potest, vel enim est viridis, vel niger, vel miniatus sub axillis, vel coeruleus, vel rubicundus, vel luteus, uti Acta Hassniensia & Nat. Curios. clare produnt. Ratione autem partis differt sudor, ex qua nimirum prodit, inprimis quoad copiam, quippe largius prorumpit sub axillis, in capite & pectore, quam in extremitatibus superioribus æque ac inferioribus, quibus ex causis vero augeatur sudor & præternaturalis fiat, ex ante dictis intelligi potest, uti enim ad naturalem sudorem tam agitatio partium sulphurearum, (quæ feri subtiliorem portionem vel sub forma vaporosa, vel aquea resolvit,) quam bona dispositio ductuum cutaneorum requiritur; Ita à Temperamentis calidioribus, cholericis, ab ætate Juvenili, ab æstate, à motu corporis valido, ab australi calido aëre, à vino generoso, à spiritu vini, à radicibus calidis, diureticis, volatilibus & fixis sudor provocatur. Quo magis autem talis diaphoresis evenit, eo magis tubuli & pori certo modò dispositi sunt, consistit vero hæc ipsa dispositio in justa relaxatione, qua feri illa portio subtilior absque impedimento effertur. Cutim posse constringi, frigus indicat, posse e contra relaxari

xari declarat calor: Constricta cute in frigore nullus pro-
dit sudor, relaxata cute largus sequitur, dum una excretio
alteram imminuit, ita urinæ suppressio in febribus immi-
nentem crisin ostendit, namque sudoris & urinæ materia est
eadem: Hipp. in Præn. ille, ait, sudor bonus, qui circa
dies criticos excernitur, uti in parte prima Tent. Semiot.
prolixius hosce explicavimus sudores. Nostra equidem
experientia edocti sumus verè Illustr. Frid. Hoffmannum
Cap. de Jud. ex excret. dixisse, illos sudores salutiferos
esse, quando pulsus præter naturam celer, vehemens
vel durus in molliorem & sedatiorem transit. Compen-
diose autem sudores boni æque ac mali ominis Hipp.
describit Coac. 572. dum, sudor, ait, optimus sane, qui
febrim die judicatorio tollit, utilis autem qui allevat,
malus vero frigidus & ubi caput duntaxat & cervix in-
sudat, nam & temporis diuturnitatem & periculum de-
nunciat. Nos quoque in purpura alba non semel obser-
vavimus sudores vel in collo, vel in pectore solo erum-
pentes symptomatum exacerbationem & graviores op-
pressiones post se traxisse: Vidimus vero foeminam fe-
bre acuta decumbentem, quæ, licet à nativa dispositione
in sinistro latere totius corporis sudare non potuerit, ni-
hilominus per sudores dextri lateris largiores brevi re-
stituta fuit. Frequenti porro experientia edocti sumus,
rarissime in principio acuti morbi, id est, eo tempore
morbi, quo nullum adhuc manifestum coctionis indi-
cium apparet, criticum sudorem contingere, ceu effe-
ctum triumphantis naturæ, sed potius imminuto impetu
morbi: Symptomaticos eos observavimus sudores, qui
primis acutæ febris diebus sine præparatione materiæ
morbificæ, & absque coctionis signis prodierunt. Dum

autem in initio morbi largius sudores manant, eo ipso necessaria humidi portio deperditur, sanguis igitur humido orbatus, per vascula capillaria non transit, sed potius ibidem detinetur, exinde tandem stases, obstructiones, & fatales inflammationes producuntur. Qua ratione nullus sudor, vel largus, vel nimius fiat, ex antedictis intelligi potest, equidem sudor nullus observatur tam in horrore febrili, quam in contractionibus spasticis, quia pori & tubuli cutanei constricti sunt; Non sola tamen causa suppressi sudoris spasmus dici debet, frequenter enim arctior sanguinis compages & visciditas feri producunt suppressionem; Nullus porro sudor in aliis quibusdam excretionibus largis apparet, dum id, quod huic accedit, alteri decedit, si vero relaxati sint tubuli illi, & partes mobiliore sulphureæ agitatae in humidum agant, oritur sudor. Aptè autem Riverius Lib. III. Inst. Med. qui, ait, ægroti, carne molli & cute laxa sunt præditi, siue illa habitus laxitas & mollities à nativa dispositione sit, siue à cœli constitutione, maxime confert ad crisin per sudores efficiendam; Monendum autem est relaxationem cutis interdum secretionem sudoris impedire, ob sanguinis dispositionem peculiarem, non solum ratione consistentiæ, crassitie, ac tenuitatis, sed mixtionis serosæ purpureæ partis, immo fusionis, quæ interdum illi accidens, sudoris causa est, uti hoc contingit in hæticorum sudoribus nocturnis. Observationes jam produnt in alba inprimis purpura cum febre sequi profusionem sudoris, miasma enim illud purpuraceum partes serosas subtiliores ad secessum disponit. Vidimus quoque ægram purpura alba laborantem, quæ largissime ad diem usque criticum sudavit, sed imminuto sudore, & purpura non rite prorumpente, tandem succubuit.

Morbi

Morbi porro maligni, si sphacelatio interna adsit, foetidos, immo frigidos sudores interdum secum habent, eoque ipso tragicum prænunciant eventum, namque imminentem humorum putredinem significant, quæ mox naturalem corporis œconomiam evertit. Hectici pariter sudores, ubi febris lenta adjuncta, pessimi sunt ominis & regulariter fiunt symptomati. Exitiales pariter existunt tam sudor Anglicus, quam ille Parisinus deleterius, ante plures annos notus, hi quippe sudores symptomati quoque omni jure dicendi sunt; Sudores in cervice aut capite, in forma granorum milii apparentes à defectu virium deducit Riverius Cap. de Morb. Sign. Variæ autem requiruntur cautelæ ad curam sudorum in febribus æque ac in aliis affectibus instituendam. Equidem non uno impetu nimii compescendi sunt sudores, ne graviora & urgentia inde enascantur symptomata. Deficientes pariter sudores, bezoardicis, vel calidioribus expellentibus intempestive proliciendi non sunt, quia interdum materia morbifica nondum præparata est ad eliminationem, sicque ad *πύσιν* & *πέπαισμον* respiciendum est. Interdum sudores ita comparati sunt, ut non nisi prudenter tolerandi sint, usque dum opportunum admittant curationis tempus: Alii blande promovendi, ne morbum exacerbent, vel protrahant; Non nulli ita disponendi sunt, ut & alia salutaris excretio eodem tempore obtineatur. Probe autem annotandum est, individualem constitutionem subjectorum attendi debere, quippe constat, ob peculiarem pororum & tubulorum cutis dispositionem, nec non ob discrasiam massæ humorum quosdam ægre sudare, hisce igitur in casibus Medicus non fortioribus pellentibus in cedere, sed dispositioni individuali accommodata præscribere debet remedia. Alias sudor multus
ut

ut debilitans censetur, sed datur multus criticus; datur autem rarus, sed salutaris nihilominus evadit, suspensa igitur manu sudores tractandos esse prudens agnoscat Medicus.

De Methodo caute dijudicandi Vomitus & Diarrhoëas in morbis.

UTi extra morbos Vomitus affligunt, ita frequenter morbis conjuncti sunt, hinc & de illis in semiotica nostra tractatione prolixius dicemus; Plurimi autores Vomitum dicunt inversum peristalticum Ventriculi motum, ortum à valida orificii dextri constrictione, nec non duodeni intestini, hujusque constrictionis causam ab acri volatili irritante humore, ut & à spasmo in remotis partibus existente v. gr. calculis deducunt: Distinguendum interim est inter inversum motum fibrarum Ventriculi, & inter inversum peristalticum motum, equidem ad Vomitum necessaria est contractio spastica fibrarum, eaque ipso motu peristaltico validior, posito autem non concesso esse in vomitu inversum peristalticum ventriculi motum, nunquam tamen excretionem materiae per os producere poterit, etenim ex Physiologicis constat plane motum peristalticum placidum esse; non solum autem dextrum orificium, sed & sinistrum constringi debet sub vomitu, accedunt abdominalium muscutorum & Diaphragmatis fortiores contractiones; Igitur ea ventriculi commotio, ex probratio dicta, qua pars quaedam contentorum ventriculi sine nausea in fauces quibusdam ascendit, & absque vehementia, potissimum repleto cibo vel potu ventriculo, vomitus proprie dici non debet, de ruminantibus hominibus Peyerus in tract. de

de rumin. L. I. exempla allegat ; Concludit igitur Ill. Dn. van Svvieten Comm. Tom. II. §. 52. sequentem in modum : Levior vomitus vel ex probratio potius ventriculi levior fieri potest à convulsis ventriculi fibris, validus verò & propriè sic vocatus vomitus requirit diaphragmatis & muscutorum abdominalium convulsionem, & omnia hæc confirmantur illis phænomenis, quæ in vomentibus hominibus apparent. Vomitus jam generatim distinguitur vel in laboriosum vel expeditum, vel inanem, vel nimium, vel spontaneum ; Spontaneus varius est, vel criticus, vel solvens, vel levans, vel turbans, vel symptomaticus in acutarum principio, ubi nondum satis præparata est materia, vel aliis supervenit morbis, uti in Nephritide, tussi, vulneribus capitis ; sunt porro vel vagi vel periodici, qui certo tempore redeunt. Dividitur secundo loco in Vomitum artificialem ope emeticorum productum, qui vel cito vel tarde desinit ; Hæc quoad vomitum. Datur jam vomitus vel serofus, vel pituitosus, vel biliosus, vel sanguineus, copia vero materiæ, vomitu ejectæ, diversa est, pro subjectorum, causarum, & morborum varietate, estque vel parva, vel mediocris vel ingens. Hisce quoque accedit consideratio, coloris, qui color pro qualitate dictarum modo materialium variat, quemadmodum & odor, interdum enim materiæ spirant acidum, interdum putredinem. Quoad consistentiam materiæ sunt vel crassæ, vel tenues, vel grumosæ, vel glutinosæ. Igitur salutaris iste evadit vomitus, qui debito tempore materiam peccantem ex corpore eliminat, absque sub sequente corporis molestia ; Hinc Ill. Frid. Hoffmannus Syst. Med. Rat. Path. Tom. III. singulari ait, beneficio tribuendum, si stomachus à copia ingestorum præsertim in congruorum vel crudorum

B

& se

& semi-coctorum ciborum sarcina oppletus, vomitu citò citius eam depleat, quod certe apprime pro sanitate est, quippe ubi moles illa relicta stomachum aggravat, protinus ructus, flatus, borborygmi, hypochondriorum dolores, sanguinis ebullitiones cum pulsu magno & celeri somnique defectu accedunt. Hinc & de lactantibus pusillis pervulgatæ opinioni non sine ratione creditur, quod in crebriori vomitu magnum ad sanitatem eorum momentum sit repositum. Illi jam qui infirmitate pectoris, capitis, ventriculi, intestinorum laborant, nec non foeminæ quæ lypothimias familiares, uteri procidentias vel intestinorum, difficultatem vomendi naturalem, viriumque dejectiones experiuntur, immo systematis nervosi teneritudinem habent, vomitus non æque bene ferunt, quamquam & hoc ipsum pro regula esse nequeat. Uti nihil paucum criticum, ita & ratione vomitus dici debet, pauca materia per vomitum ejecta critica vix haberi potest. Vomitus cruentus raro criticus est, licet materia ejiciatur grumosa & putrida, namque ut plurimum, teste experientia, symptomaticus evadit, natura enim per viam incongruam hic eliminat sanguinem: Huc quoque referri debent vomitus matutini hæmorrhoidales periodici. Vomitus porro sunt vel Idiopathici, ubi causa in primis viis hæret, vel sympathici, qui ex consensu oriuntur, hinc plures Medici per renum calculos & vesiculæ felleæ decepti fuerunt, hi enim enormes & dolorificos excitant vomitus, qui calculi, si à Medico non cognoscantur, fatalem producant catastrophem: Compendiosè de vomitu ait Cel. Boerh. Aph. de Morb. cogn. Vomitus vitio stomachi convulsivi, inflammati, suppurantis, scirrhusi, cartilaginosi, accedente febre autæta aliquando accidit: porro vitio viscerum & circum-

jacen-

jacentium partium, similiter affectorum; distento per ingesta stomacho irritatorum, idem toties incognita causa pertinacissimus, accedente febre, vitio denique omnis causæ majoris nausæ: Si permaneat, producit atrophiam, ileum, convulsiones, debilitatem, acrimoniam alcalinam putridam, siccantem. Tandem minime critici habendi sunt illi vomitus, qui in cholera prodeunt, tum enim, vi observationum, ille æger in ancipiti versatur, quum fortiores dolores & torsiones cholericæ conjunguntur morbo, humores præsertim virides violentius excernuntur, clangosa adest sitis cumpulsu parvo & facie pallida vel flavescente, etenim acutissime hic ipse morbus decurrit, hinc rarò in salutem ægri vergit. Dantur subjecta, quæ citra omnem errorem diætæ quotidie vomunt, hæc facile in hecticam incidere possunt, dantur autem quæ ob pravatam diætam quotidie vomitus experiuntur absque noxa, huc & referri debent vomitus gravidarum.

Quamquam excretio alvina inter crassiores referatur excretiones; Attamen non leve importat momentum illius integritas; Equidem partes crassiores & recrementitiæ à chylo separatae, nec non crassiores bilis partes, immo succi pancreatici & liquidi glandularum intestinalium & ventriculi per alvum ejiciuntur, ideo quia illaudabiles sunt, & ad nutritionem corporis ineptæ; Non negandum interim à suppressa hac excretionem alvina non statim corpori notabile damnum afferri, uti à reliquis excretionibus fit, attamen cum non solum, salva illa, corpus magis vigeat, & alii quoque morbi ab ea felicius curari & tolli queant, hinc & hæc excretio non negligenda, sed in morbis à Medico probe considerari debet, namque inter alia de statu, tam ventriculi, quam intestinorum judicium ferre potest, quid

autem hæc ipsa cognitio in morbis præstet, omnes norunt. Crisis jam per diarrhoëam indicatur tam per borborygmos, flatulentias, inflationes, quam per dolores lumborum, & Riverius Inst. Med. notat majorem fieri conjecturam, si toto morbi decursu alvus valde fuerit libera, aut die indice apparuerit fluidior, quam alio tempore. Quod attinet excrementa in se ratione coloris, varia sunt 1. Excrementa viridia indicant cum bile acidum conjunctum, etenim in infantibus lac sugentibus varium adsunt spasmi, id quod & in Hypochondriacis, Hystericis, & senibus sæpius observatur, namque tales interdum spasmos, immo rejectionem materiæ per os experiuntur, evenit id in passione cholERICA, nec non in fortioribus quoque animi passionibus, facile autem post se trahit destructionem toni, immo cacochymicæ morbos. 2. Color excrementorum brunus vel fuscus indicat copiosam generationem partium biliosarum recrementitiarum in Hepate; Ad talem vero generationem concurrunt omnia calida commoventia, potus spirituosus, aer æstivus, animi commotiones, inprimis ira, motus fortiores, immo horum morborum solutio in febribus biliosis observatur, dum hac via criticè corrupta excernitur materia, indicatur autem simul status aut Hypochondriaco-Melancholicus, aut Hystericus aut Cacochymicus. 3. alba excrementa vel grysea denegatum affluxum bilis ad intestina indicant, causa autem est varia, partim obstructio ductus hepatici à calculis, vel aliis causis solidis, partim est spasmodica tunicarum canales constituentium contractio, unde ejusmodi color in cute & urina sese monstrat, & icterum format, dum sanguini reaffunditur humor biliosus. Excessus quoque succorum acidorum fit causa, hi succi latent in intestinis, obtundunt bilis vim

vim balsamicam, & colorem immutant, hinc grysea vel argillacea fiunt excrementa; Ex diversitate igitur materiæ in febribus Hipp. in Prognost. satis multa in prognosi deduxit: Valde, ait, aquosum, aut album, aut ex viridi flavescent, aut vehementer rubrum, aut spumofum de-
 jicere, mala hæc omnia; Malum quoque est exiguum & glutinosum, & album & sub pallidum & læve. His autem magis lethalia nigra, aut pingua, aut livida, aut æruginosa, aut mali odoris. Observationes jam pro-
 dunt, excrementa spumosa cadaverosum foetorem spi-
 rantia, cum gravioribus intestinorum spasmis declarare sphacelum intestinorum, uti in dysenteria & malignis fe-
 bribus fit. Excrementa mucida testantur de alimentis crudis, quæ non rite fuerunt concocta, interdum in hæ-
 morrhoidalibus nisibus observavimus mucum cum do-
 lore excretum fuisse in salutem ægri. Sæpius excremen-
 ta apparent sanguinolenta, & sincerus excernitur sanguis,
 & quidem in copia, uti in ipso fluxu hæmorrhoidali:
 Quando vero cum torminibus circa umbilicum ejicitur,
 tum notat dysenteriam, & sic symptomaticè potius, quam
 criticè excernitur sanguis, ab humore quippe caustico,
 tenuia intestinorum vasa erodente, ortum trahit illa ex-
 cretio in dysenteria. Nigro autem colore imbuta excre-
 menta indicant morbum Hippocratis, secessum nigrum,
 qui à sanguine per rupturam vasorum in tenuibus intesti-
 nis suscitatus fuit, jungitur huic interdum cruentus vomit-
 us, regulariter vero malum prænunciat eventum. Inter-
 dum tamen in foeminis suppressione mensium laboranti-
 bus, inprimis ubi sanguis grumescens, nec non in subjectis
 quibusdam hæmorrhoidibus obnoxiiis, non adeo funestum
 præsagiunt exitum ejusmodi diarrhoëæ. Hinc & Cel.
 Heurn. in comment. ad Aph. 2. Hipp. in mulieribus, ait,
 B 3 sæpe

sæpe aterrima per febres dejici vidi & evomi cum euphoria salutari, his enim lien antea in vitio fuerat. Hoc evenit Principi Auraicæ in potenti febre, terrebatur ipsa admodum: jussimus eam bono animo esse. Sæpe autem laudabiles succi, ab osculis vasculorum lacteorum non suscepti, illos præter labuntur, & per crassa intestina copiosè descendunt, hinc fluxus chylosus oritur, ex quo corpus macilentum evadit, in decrepitis frequenter hic fluxus chylosus observatur. Diarrhoëa chylosa in lactantibus ab obstructione vasorum lacteorum, vel in principio in crusta villosa, vel medio itinere in glandulis meseraicis omnino oriri potest, ast à plenaria obstructione mors potius quam tympanitis insequitur, aut atrophia, uti quidam falso statuunt, rara autem est plenaria obstructio. A defectu autem humidi & roscidi, vel ab obstructione, vel à calore interno proficiscitur induratio excrementorum, quippe quæ intestina non solum lædunt, sed alia producunt incommoda; Tonus quoque intestinorum labefactatus vario modo, vel constrictus, vel remissus unica causa esse potest excretionis irregularis, & hinc potissimum peristalticus destruitur motus, atque exinde vel frequens dejectio, vel tarda, vel irregularis. Experientia innotescit spasmodicos supremi ventris affectus solvi largis diarrhoëis, immo infimi ventris spasmos criticè per diarrhoëas tolli posse; si diarrhoëæ inflammationibus jungantur, periculosæ habentur, non autem in febribus, iisque benignis intermittentibus; Tunc demum vero exoptatus fit eventus, si superflui humores aut morbifica materia per alvum excernantur, salvis viribus, si contra, funestus fit eventus. Biliosæ febres continuæ, inflammatoriæ, exanthematicæ & intermittentes, si diarrhoëæ criticis eveniant diebus, solvuntur maxima ex parte, si

si vero extra dies illos eveniant , mali ominis sunt , interim diarrhoëa in principio variolarum accedens , interdum salutaris observatur , sed exempla hæc sunt extraordinaria ; In gravida equidem circa medium gestationis tempus menstruam diarrhoëam ad partus usque tempus durantem sine funesto eventu , observavimus . Si alvus clausa in febribus continuis exanthematicis , inflammatoriis , tunc in principio alvum movendam esse ajunt Practici , ast prudentia opus est , tutius enim in intermittentibus laxatur alvus . Denique omnis diarrhoëa cautè tractanda est , nec nimis cito compesci debet , ne mala producantur nova , in chronicis utilissime alvus iteratis laxatur vicibus , quia frequens in illis adest constipatio .

De Methodo cautè dijudicandi salivam & sputum in morbis.

Microcosmicum illud menstruum universale , quo omnis generis alimenta & solvuntur & extrahuntur , saliva Medicis audit , docet autem salivæ examen , constare eam ex subtilissimis valde elasticis , aqueis partibus , & purissimo sale , nec non spiritibus animalibus . Per examen jam qualitatis salivæ non solum negotium digestionis primarum viarum inquire , sed ob præsentiam spirituum animalium eorundem motum quoque detegi posse , multi statuunt . Non negandum est , in animi affectibus , terrore , ira , furore , rabie , spiritus animales ad salivam transire , sed tutò & accuratè motus ejusmodi nihil omnino observari nequeunt . Nostra igitur sententia potissimum qualitatem ac temperiem sanguinis , acrimoniam , vappescientiam humorum , gradus cacoehymiae , dispositionem pravam vel laudabilem lymphæ , fluidorum cra-

[sin

fin in genere, immo & meatuum, parotidum, & glandularum reliquarum vel obstructionem, vel meabilitatem indicant. Dantur porro qui putant, salivam colore albo præditam, spumofam & paucam, eccentricum modo dictorum spirituum animalium motum, æstum quoque sanguinis & phlogoses indicare posse, equidem si reliquæ circumstantiæ congruant, tum aliquid monstrare possunt, sed plurimi dantur morbi in quibus saliva apparet pauca, spumosa, & nihilominus neque motus spirituum animalium eccentrici, nec æstus, nec phlogoses conjunguntur. Deprehenditur autem præter omnem morbum in subjectis Temperamenti siccioris & habitus constrictioris, immo & in cholericis saliva pauca, spumosa, absque motu irregulari spirituum animalium, & sine calore notabili totius corporis: Præsentem verò sitim & æstum denotare salivam viscida indole præditam, plurimi statuunt, quod in se negari nequit; Etenim à Phlegmatica dispositione & lentore fluidorum talis oritur tenacitas salivæ, probe igitur hic distingui debet, adeoque conclusio non procedit, quod præsentē visciditate & tenacitate salivæ, præternaturalis incalescentia adesse debeat, plura adeoque accedere debere ex dictis patet. Saliva abundans, gelatinoso principio destituta, à multis creditur indicare negotium digestionis turbatum, cuticularem excretionem imminutam, & salium acriorum copiam; Non constanter autem hæc observari experientia confirmat, etenim laxitas ductuum salivalium, colliquatio portionis serosæ, & defectus principii gelatinosi eodem jure supponi possunt, & pro re nata supponi debent. Salivam plurimi vacuo anthliæ subjiciunt, ut nimirum laudabilem vel pravam dispositionem detegere queant, sed aër, uti omnibus succis nostri corporis, ita & salivæ inter textus est, & in vacuo

vacuo sub forma bullularum prodit, nihilque certi exsculpi, nec dispositio vel prava vel laudabilis humorum inde colligi, nec salia per destillationem inquiri poterunt.

Quid sit sputum satis superque constat, contra distinguitur nimirum salivæ, quæ laudabilibus gaudet partibus, sputum vero quam maxime excrementitias secum vehit partes. Licet vero saliva in præter naturali statu quoque afficiatur, tamen sputum primario considerationem meretur, hinc & Ill. Frid. Hoffmannus in Syst. Med. Rat. Tom. III. consideratio, ait, & examinatio sputi in omni ferè morbo ante omnia à Medico fieri debet, non secus ac sanguinis & urinæ. Sputum jam tam colore, odore, sapore, quam consistentia, figura, mixtura, qualitate, effectû, modo, & maturefcentia, consideratur. Quod attinet colorem, varius esse potest, vel albus, vel flavus, vel rufus, vel fuscus, vel niger; Quoad odorem, aliud exhibet nullum, aliud gravem, aliud vero debilem. Ratione saporis, aliud amarum, aliud acre, vel salsum, vel insipidum est. Ratione consistentiæ, aliud tenue, aliud aquosum, aliud spumosum, aliud crassum, viscidum, mucosum, grumosum. Ratione mixturæ sputum est vel sincerum, vel è pluribus humoribus constans; Ratione quantitatis aliud est parvum, aliud mediocre, copiosum aliud. Quoad figuram, aliud planum vel rotundum, vel globosum. Quoad effectum, ex morbo dolorem vel tussim sedans, vel dolorem & tussim augens; Aliud est laboriosum, aliud ex secreta facile. Denique quoad maturefcentiam tenuis & crudi in maturum & coctum mutatio, vel in principio, vel in statu morbi eveniens, sputum jam cruentum solícite distingui debet à rejectione sanguinis floridi è pulmonibus per tussim, quippe illud ex interiori faucium, narium, & gurgulionis ductu

C

prodit,

prodit, & screatu potius quam tussi succedit, parcius esse solet, pituita remixtum & obscuro sanguineo colore tinctum. Vera quoque hæmoptysis discerni debet ab illo sputo cruento, quod pariori in quantitate ex vulneratis asperæ arteriæ vasis cum tussi ejicitur, ac cum pruritu & sapore falso jungi suevit. Aptè autem Cel. Riverius Inst. Med. non ab omni, ait, sanguinis sputo puris sputum consequitur, namque è cerebro & è gingivis & è gutture sanguis educitur sine noxa: Immo nec à sputo sanguinis, quod in pleurithide & peripnevmonia contingit, puris sputum necessario generatur, sed de illo tantum sputo sanguinis intelligi debet, quod à pulmone procedit, per erosionem illius partis aut ruptionem aliqujus venæ per illius substantiam dispersæ; Huic enim sanguinis sputo puris sputum, & tabes, & mors necessario succedunt. Hujusmodi autem sputum, quod in sputum puris degenerat, à prædictis distinguitur, quod in eo spumosus ac floridus valde sanguis per tussim excernatur, quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur. Ea sputa jam idem Riverius salutaria declarat, quæ alba, lævia, æqualia non admodum tenuia vel crassa, quæve promptè facileque excernuntur, & sine dolore ullo vehementi aut multa tussi. Mala contra Hipp. 2. Prognost. ea, ait, quæ dolorem non sedant. Alba quoque & mere pituitosa in pleurithide & peripnevmonia in faustum prædicere eventum Hipp. 7. Epidem. notavit. Pessima vero sputa viscida & glutinosa cum raucedine idem Coac. I. cap. 16. Huc quoque referri debet observatio Hipp. in Coac. & Prognost. occurrens, quæ ita sonat: Sputum flavum paucò sanguine permixtum, in pectoris aut pulmonum inflammationibus, ineunte morbo editum, salutare est, multumque confert; Septimum vero diem
agenti

agenti aut profectioribus securitatis minus est. In pulmonum affectibus celeriter sputum excerni debet, sique flavum sit, lævanter ægri, si vero tertio die in laterali maturum fiat, & expectoratio incipiat, morbi solutiones fiunt celeriores. Cruditas igitur sputi ad septimum diem non perseverare debet; Sed, uti modo annotatum fuit, tertio vel quarto die concoqui & maturari, secus morbus protrahitur. Itaque siccae pleurithides sunt gravissimæ, plures enim exinde mortuos vidimus; Salutarem vero in inflammatoriis morbis thoracis esse ejectionem sputi non nihil sanguinei, sicut sputum è contra cum stertore suppressum, funestum prænunciare eventum, frequenti experientia edocti sumus. Vid. elegantiss. Exper. Illustr. Dn. Bilfingeri Mœcenatis nostri devenerandi Act. Petropol. P. III. de transf. aër. per pulm. in sang. Sputa multum sanguinea, recte mala statuuntur; flavum vero septimo die ancipitem morbi indicat eventum, coctum enim tali die deberet esse sputum: Ægrius quoque sanantur quibus post suppressionem sputi strepitus multus in pectore. De febribus autem in genere notandum, quod frequentior sit sputi defectus, vel ariditas, quam copia vel suffusio oris, ab illo defectu augetur æstus cum siti, copia vero aliquatenus imminuit æstum æque ac sitim. Pro dispositione vero naturæ, pro differentia causæ & morbi variant sputa, ex ante dictis autem caracteribus conclusionem formare possumus ad ipsum morbi statum. Reliqua Medici relinquenda sunt iudicio ob insignem differentiam, causarum, morborum, Temperamentorum, & circumstantiarum individualium.

De Methodo cautè dijudicandi pulsus in morbis.

Pulsus Medicis dicitur motus seu dilatatio arteriarum extrorsum facta, à Ventriculi cordis sinistri coarctatione & pressione sanguinis in eas proveniens ; Interim si paulo accuratius rem considerare velimus , dilatatio seu motus arteriæ non ut actio , sed ceu passio respici potest & debet , circumspecte igitur incedendum esse, ne nimium hisce tribuamus , patet. Prolixa licet sit denominatio pulsus Antiquorum æque ac Recentiorum , nihilominus commodè hæc omnia ad compendium reduci possunt, talis enim prolixa denominatio majorem effecit obscuritatem. Nimia subtilitas Sinensium in discernendis pulsibus iterum parum lucis huic attulit doctrinæ, uti modo de nimia prolixitate diximus ; Cum autem in diagnosi & prognosi utilissima sit doctrina de pulsibus , non temere negligi debet , quem admodum quidam agunt, sed cum multa nondum abundè sint exulta , hinc & eo ipso doctrina hæc explicatione & dilucidatione opus habet. Multi alta clamant voce non solum sanguinis spirituscentiam, ejusdemque motum progressivum & intestinum, nec non crasin spirituum animalium pulsus indicare ; Quis autem est qui non perspiciat ? minus tutum esse indicem , & ne de unico quidem aliquid determinari posse. Differentias jam pulsuum quod attinet , iste imprimis qui cum vehementia incedit, & digitos tangentis premit, ad auctum progressivum sanguinis motum per thalamos cordis declarare dicitur, eo potissimum in casu ubi & magnitudo adest cum plenitudine. Hoc vero in casu

casu passio quidem est in canalibus arteriosis seu expansio, quæ facta fuit ab irruente cruore, insimul quoque magna cordis observatur oppressio, ast motus progressivi intensiorem majorem declarare vix poterit, nullo quippe solido fundamento majorem motus progressivi intensiorem ex impetuositate vel pulsus vehementia deduci posse, patet. In homine qui tranquilla gaudet mente, quique optime valet, æquales sunt arteriarum dilatationes & constrictiones, tam ratione pulsuum, quam ratione intervalli, quod eosdem intercedit; omnes autem Medici sciunt, ordinem hunc sæpissime variare, equidem ordinario infantum pulsus observatur frequens, celer, & moderatè elevatus; Imminuitur autem hæc ipsa pulsuum frequentia progressu annorum, & ejusmodi pulsus mutatur in majorem & fortiolem. Accedente senectute debilis & languidus evadit; Facile autem patet causam variationum harum ab alterationibus pendere, quas sanguis omni sustinet ætate, & insimul à dispositione diversa organorum, per quæ movetur. In juvenute imprimis sanguis magis balsamica gaudet virtute, quam in ætate virili vel senili, majorem quoque fluiditatis gradum possidet, ac in ætate adulta, eoque ipso motum progressivum feliciter absolvit per universum corpus, cæterum majorem quoque exerunt flexilitatem solidæ partes, agiliores existunt spiritus animales, ex hisce omnibus oriuntur frequentiores cordis contractiones, nec non major celeritatis gradus pulsui communicatur. In adulta ætate cordis soliditas crescit, & fluxilitas imminuitur; Facile adeoque ex hisce apparet cordis contractiones in ejusmodi ætate non adeo frequentes esse, sed cor majorem roboris gradum possidere. Quid tandem de senectute dicemus? Etenim observatur spissitudo sanguinis,

guinis, quæ indies augetur, interdum vero sanguis funditur; Causa hujus est diminutio virium in fibris motricibus cordis, & minor gradus elasticitatis in arteriarum tunicis, facillime igitur pulsus languidus & debilis exinde oritur, immo interdum quoque intermittens & inæqualis. Hæc omnia vero præternaturalem constitutionem non indicant, excipimus enim accidentia concomitantia debilitatem, interdum à senectute inductam. Itaque pro ratione climatis, individualis constitutionis, variarum passionum, & anni temporis, variat pulsus. Hiemale tempore, dum aër à frigore condensatur, parvus est pulsus, & arteriæ minorem habent expansionem; Econtra æstivo tempore frequentia pulsus cum intensione observatur, dum aër calidus intumescentiam quandam in sanguine producit. Diximus porro ratione Temperamentorum pulsum variare; Equidem debilis & mollis regulariter in Phlegmaticis existit; In Melancholicis inæqualis est pulsus, in Cholericis & Sanguineis vasa naturaliter sunt tensa & turgida, & pulsus observatur durior. Quies corporis pulsum diminuit, è contra exercitium aliquatenus violentum intensiorem eundem reddit, immo Cel. Gordons affirmat, ope electricitatis pulsum notabili modo accelerari. Animi pathemata notabiles pulsui inducunt mutationes, ordinario in tristitia pulsus debilis & languidus, in animi lætitia æqualis ad aductus & plenus observatur; In affectu iræ, amoris, timoris, immo & in desperatione irregularis, vix vero momentum afferunt hæ variationes pulsus, majoris vero considerationis sunt mutationes pulsus in quibusdam morbis obvenientes, quippe diversæ alterationes in diebus criticis morborum observantur, quas Cap. de Crisibus indicavimus. Quod nunc attinet febres, pulsus

pulsus maximopere differt à pulsu in statu naturali, nimirum in quam plurimis febribus frequentior, major, & durior, & intensior; In malignis è contra febribus concentratus, languidus & parvus observatur, uti quidem inde testantur variolæ, morbilli, & exacerbationes februm, ex hisce vero ad statum febrilem non statim concludendum est, calor enim & siccitas talem dispositionem febrilem eodem tempore indicare debent; Datur pulsus frequentia, & vivacitas post digestionem, sed nec calor præternaturalis in cute adest, nec siccitas, in affectibus asthmaticis, in peripnevmonia sæpe pulsus debilis & impeditus observatur; si asthma convulsivum & polyposa concretio in thalamis cordis adsit, tum languidus & intermittens ut plurimum existit. In hemicrania, in debilitatibus, parvus & contractus est, nec non in syncope, in resolutione nervorum à causa serosa, mollis & languidus, in ea autem quæ à sanguinea oritur causa regulariter plenus est & durus, in asphyxia per aliquod temporis momentum plane non sentitur. Intermittens & debilis in cordis palpiatione existit, eo potissimum in casu, ubi concretio polyposa adest. Intermittens quoque pulsus & inæqualis tam demum observatur, quum heterogeneæ copiosæ particulæ sanguini insunt, & præternaturalis organorum, progressui sanguinis destinatorum, adest dispositio; a podagra retrograda haud ita pridem intermittentem observavimus pulsum, qui per totum morbi decursum duravit, restitutis vero doloribus pedum tandem hæc cessavit anomalia; mollis & intermittens aut lentum progressivum sanguinis motum, aut delirium, è contra languidus & parvus, vasa sanguine repleta & cordis oppressionem notat, exinde vero debilitas producitur; In agonizantibus cor contrahitur, exinde parvus & languidus obser-

observatur pulsus , sic ut interdum credas non nisi trementem esse chordam. Multum vero tam in affectibus capitis , quam & in reliquis pulsus variare jam olim annotarunt Medici , & experientia propria quemvis de hac veritate quotidie poterit convincere.

De Methodo caute dijudicandi sanguinem.

EX Physiologicis innotescit, sanguinem constare ex partibus heterogeneis , terra subtili , pinguedine temperata & Phlegmate seu aquositate ; uti igitur officium Medici maxime in sano consistit iudicio , ita eo magis in inspectione & examine sanguinis tale desideratur iudicium, cum multis difficultatibus hæc doctrina prematur, equidem à sanguine vita æque ac sanitas dependet, adeoque quæstio oritur, quisnam sit optimus ad vitæ & sanitatis conservationem? Nondum autem Medici eundem determinare potuerunt? Alii enim tenuem, fluidum, & rubicundum; Alii illum, qui mox post v. f. in gelatinam; Alii eum, qui in coagulum majus concrevit, cum supernatante pauca serositate, optimum declarant sanguinem; Interim apprime monet Ill. Frid. Hoffmannus Path. Tom. III. sanguinem ratione ætatis , ratione vitæ generis & victus , ratione regionum & anni temporum etiam in statu sanitatis magnopere variare , adeoque universali normæ penitus locum non esse ; Immo idem proprias æque ac Balonii, nec non Cel Maur. Hoffmanni observationes in medium profert , quæ produnt, sanguinem impurum sæpe præ puro vitam promovere, è contra sanguinem ad sensum optimum esse pessimum, veritas autem

autem harum observationum & nostra experientia non semel confirmata fuit. Sanguinem Venæ sectione eductum opus habere inspectione, ut eo melius intima sanguinis constitutio pateat, eaque ipsa cognosci queat, generaliter receptum est, nec sine ratione; Interim id ipsum limitatione indiget, dantur enim casus ubi depravata sanguinis constitutio primo patet aspectu, sed sollicitè quoque reliqua signa eodem observari debent tempore, hac annexa cautela: Nimium ne crede colori. Coccineum colorem sanguinis orgasmum & elaterem indicare Medici statuunt, idque non male; Dum vero tenuem volatilis salis quantitatem, dolores articulorum, hæmorrhagias & diathesin scorbuticam indicare credunt, monendum esse censemus, hoc ipsum sal semper ligatum, non posse tam facile ea producere mala, potius autem æstum sanguinis, raptum ad caput, & ad alias partes declarare, id quod quivis Medicus propria experientia deprehendere poterit; Sub sanguine quoque ad flavum, vel subviridem vel nigrum colorem vergente, articulorum dolores & excretiones non raro observari, in confesso est. Sanguinem spumantem & levi cuticula discolore obductum, viscerum inflammationem, spumofum vero sine tali cuticula intestinam fortiolem commotionem, spasmos, tensiones dolorificas, angustias pectoris, asthmata, tussés siccas prodere dicunt: Concedimus eo in casu, ubi causa non ab extra, sed ex intima sanguinis depravata dispositione provenit, datur vero spumescencia, quæ non à morbifica dispositione sanguinis derivari potest, sed à causis mere naturalibus dependet, quippe profolutionem sanguinis in se crasi laudabilissima præditi, talem quotidie producere posse, constat: Igitur probe distinguendæ sunt circumstantiæ in ejusmodi

D

casibus

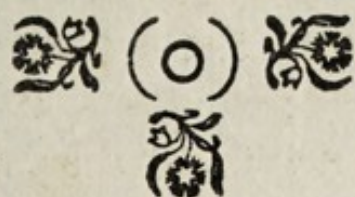

casibus ne falsum pro vero habeatur. Tenacitatem sanguinis & dispositionem ad grumescentiam inflammationes, resolutiones nervorum, cacochymiam salinam, immo diram Luem veneream prænunciare multi statuunt; Sed quis est, quem lateat? dari grumescentiam à laudabili excessu gelatinæ in sanguine contentæ, ortam, caute igitur hic procedendum est. Sanguis compacta & glutinosa gaudens superficie in pleurithicis observatur, interim tussi humida laborantes, immo gravidas & chloroticas talem exhibere, experientia edocti sumus: Dantur quoque subjecta cacochymia pituitosa laborantia, quæ frequenter talem post V. S. exhibent sanguinem. Sanguis fibrosus tunc demum dicitur, quando multa filamenta & velut carneæ fibræ comparent, organica fibra ex sanguine generari nequit, adeoque improprie hoc dicitur, interim frequenter epilepsiæ, palpitationes cordis & asthmata, polypi, tusses siccae inde excitantur. Multi porro statuunt, quod iste sanguis, qui seri defectum exhibet, insimulque quoad consistentiam crassus, quoad colorem niger existit, inflammationes, malum Hypochondriacum ejusque gradus, melancholiam, & cacochymiam salinam frigidam indicare queat, dantur vero casus, ubi nigricantes grumi nec inflammationes, nec melancholiam prædixerunt, accurata enim hic accedere debet observatio: Coccineus color, qui totam sanguinis substantiam occupat, abundè testatur de æstu, optimus igitur ille, qui medio sese habet modo, uti jam dictum. Quid vero sentiendum de ea sanguinis constitutione, ubi excessus serosæ portionis comparet? Plurimi enim destillationes ad fauces, tusses, catarrhos, tensiones dolorificas, sanguinis fluxus, & plura alia exinde prædicunt, sed abundè constat ex observationibus non semel catarrhales affectus,

affectus, defluxiones, fluxus sanguinis & ejusmodi mala, ab aliis quoque causis oriri, adeoque nec hoc constanter indicare imminetia ejusmodi mala. Quid denique de experimentis cum sanguine, ope salium institutis, dicendum erit? Docet experientia, salia alcalia volatilia æque ac fixa coccineum colorem & consistentiam tenuem sanguini conciliare, è contra vero salia acida crassiozem producere consistentiam & floridum coccineum colorem sanguinis in obscurum nigrum transire: Ast poteritne ex hisce tuto natura salium erui? Equidem enixum sal in caco-chymia salina demonstratur, plura vero vix invenientur, ii enim qui plura eruere poterunt, gratam publico rem facient; Non temere igitur & in hisce judicium ferri debere, patet. Egregiè jam Ill. Frid. Hoffmannus Med. Syst. Rat. Tom. III. monet, hominibus non paucis morbos quosdam v. gr. graves passiones chronicas, cachexiam, Hydropem, hecticam, contagiosos morbos, pestem, podagram, arthritidem, scabiem retropulsam, malum Hypochondriacum & Hystericum, citra vitium in sanguine interitum afferre. In peste igitur & morbis malignis, inprimis ubi ne vestigium fere pravæ dispositionis in sanguine comparet, ad destructum spirituum animalium elaterem potissimum respiciendum, & causam in miasmate tali, spirituum elaterem destruyente, quærendam esse, sufficientibus rationibus adducti, reputamus.

T A N T U M !

MANUFACT